

3 • 2013

Lina Laurent

Svenska språköar och finska utskär

magma

Svenska språköar och finska utskär

Utgivare: Tankesmedjan Magma
www.magma.fi

Magma-studie 3 • 2013

Tryck: Gravity Oy

Form och layout: Jaagon Ab
Omslagsbild: Vatten och olja © Thomas Vogel/Istockphoto

ISBN: 978-952-5864-43-4 (print)
ISBN: 978-952-5864-44-1 (online)

Magma-studier:
ISSN-L: 1798-4629
ISSN:1798-4629 (print)
ISSN: 1798-4610 (online)

Innehållet fritt tillgängligt med vissa förbehåll:

Magma önskar få största möjliga spridning av de publikationer som ges ut. Därför kan våra rapporter fritt laddas ner via www.magma.fi. Det är tillåtet att kopiera, citera och återge avsnitt ur denna publikation förutsatt att källan anges samt att innehållet inte förändras eller förvrängs.

MAGMA-STUDIE 3 • 2013

Svenska språköar och finska utskär

Lina Laurent

Innehåll

Förord	7
Om författaren	11
1. Ensam på en öde ö?	13
2. Mycket kretsar kring skolan – men inte allt	16
Artikel: Visionärerna – svenska med ett internationellt perspektiv	24
3. Språköarna som forskningsfält	28
Artikel: Att synliggöra en minoritet	34
5. Bastionerna	37
Artikel: Hemma igen	53
5. Nyttan med svenskan är tvåspråkigheten	56
6. ”Små språköar” – stora utmaningar	63
Artikel: Pionjären	77
7. Finska språköar – finns de?	80
8. Åland – finskan, ett språk bland alla andra?	86
9. Samiska språköar med fastlandet i norr	94
10. Sammandrag och konklusioner	102
Suomenkielinen yhteenveto	108
Referenser	113
Noter	116

Förord

För ett år sedan visade Magma-studien *På spaning efter den nya finlandssvenska identiteten* hur barn i olika svenskspråkiga skolor upplevde sin språkliga identitet och hur identiteten utvecklades med åldern. På språköarna, orterna där språkminoriteten är ytterst liten, befann sig eleverna i svenska skolor i en alldeles speciell situation. Största delen av dem kom från tvåspråkiga eller helt finska hem. Med åren utvecklade de flesta ungdomarna en identitet där svenskan spelade en viktig roll. Detta trots att språket ytterst sällan hördes i offentliga sammanhang och trots att det i många fall inte kunde användas i kommunikationen med föräldrarna. För de flesta barn och ungdomar var skolomgivningen den enda där det talades svenska.

Magma-studien väckte många följdfrågor. Hur förhåller sig barnen till svenska språket efter att de lämnat skolan bakom sig? Varför väljer föräldrarna en svenskspråkig skola trots att språket inte vid första påseende förefaller särskilt användbart? Hur upprätthåller unga vuxna kontakten till det svenska och språkkunskaperna efter skolan? Och vilka aktiviteter på svenska erbjuder språköarna för den vuxna befolkningen? Vissa av dessa frågor har utretts förut och forskning har bedrivits kring enskilda språköar. Men en aktuell jämförande studie saknades – en studie där den osynliga minoriteten synliggjordes.

Frågorna känns särskilt angelägna nu när svenskan är utsatt för hård press i dagens kärva språkklimat. Det finns uppenbarligen någont som gör språket attraktivt på språköarna trots att användningsmöjligheterna är begränsade. Intressant nog har språköarna dessutom blivit fler, inte färre, på senare tid. Vid sidan av de ”gamla” språköarna Björneborg, Kotka, Tammerfors och Uleåborg med seckellånga traditioner, har det under årens lopp tillkommit ett tiotal

”nya” med en liten men livskraftig svensk- eller tvåspråkig minoritet, bland dem Lahtis. Tankesmedjan Magma beslöt därför genomföra en jämförande analys. Dels ville vi bilda oss en uppfattning om vad det är som gör svenskan attraktiv i miljöer där den knappt hörs, dels önskade vi jämföra olika språköar med varandra. För att vidga perspektivet kändes det motiverat att gå över språkgränsen och granska små finska samhällen som existerar i en svenskspråkig omgivning. Likaså hoppades vi kunna dra vissa paralleller till den samiska befolkningen som bildar en språkö framför allt i huvudstadsregionen.

Till utredare utsågs Lina Laurent, som med sin tvåspråkiga bakgrund och sin journalistiska erfarenhet i både Svenskfinland och det finska Finland föreföll särskilt lämpad för uppgiften. Hon fick i uppgift att utgående från existerande forskning och egna intervjuer på ort och ställe kartlägga likheter och olikheter mellan språköarna, studera deras starka och svaga sidor och betrakta de utmaningar de står inför. Särskilt önskade vi bilda oss en uppfattning om de människor och institutioner som är av avgörande betydelse för språköns livskraft och fortbestånd. Vem och vad bildar grunden för den språkliga minoritetens gemenskap? Hur kommunicerar den med majoriteten? Varierar fritidsaktiviteterna språköarna emellan? Och vad är det som gör språket konkurrenskraftigt?

Tankesmedjan Magma riktar ett tack till alla dem som hjälpt utredaren i hennes arbete genom att dela med sig av sina erfarenheter och genom att visa upp de svenska rummen. Vår förhoppning är att studien är till nytta för alla som på olika sätt vill stödja språköarna och säkra deras fortbestånd. Vi önskar att den har ett mervärde för både svensk- och finskspråkiga finländare som är intresserade av hur små, isolerade minoriteter arbetar för sitt språk och för språklig mångfald i praktiken. Kanske kan studien dessutom fungera som ett uppslagsverk för dem som vill veta hur språket används på en viss ort i Finland. Slutligen hoppas vi att den kan

bidra till ett utbyte av information språköarna emellan, så att innovationer bokstavligen sprids ”från ö till ö”.

Möjligen kan språköarna i något avseende utgöra vägvisare för hela Svenskfinland eller åtminstone för de regioner där det svenska inslaget håller på att tunnas ut. Studien visar med önskad tydlighet hur viktiga några faktorer är: att det finns eldsjälar som offrar tid och energi på att hålla språket levande, att vissa institutioner såsom skolan har tillräckliga resurser och att städerna i fråga är stolta över att lyfta fram sin språkminoritet istället för att gömma undan den.

Helsingfors i augusti 2013

Björn Sundell

Utredningsansvarig

Tankesmedjan Magma

Om författaren

Lina Laurent

Lina Laurent är frilansjournalist. Under gymnasietiden var hon utbyteselev i Kallion ilmaisutaidon lukio men skrev studenten från Gymnasiet Lärkan. Hon har länge varit intresserad av frågor som berör språk och kommunikation och har jobbat bland annat som lärare i svenska och i interkulturell kommunikation. Till utbildningen är hon pol.kand. och fil.mag. Laurent bor och jobbar dels i Helsingfors, dels i Kuru som ligger i Birkaland. Laurent har tidigare skrivit boken *Kuuntele minua – Nuorten naisten elämää monien kulttuurien Suomessa* (2005).

1. Ensam på en öde ö?

Språkö, språklack, arkipelag, språkenklav, diaspora, kielisaareke, speech island, Sprachinsel med flera. Begreppen som på ett eller annat sätt försöker beskriva människor, som hör till en språklig minoritet i en omgivning där majoriteten talar ett annat språk, är många.

Den här rapporten fokuserar på så kallade svenska språköar i Finland. Ett syfte är att synliggöra organisationer och människor som jobbar för det svenska och för det tvåspråkiga på språköarna. Rapporten tar upp språköarnas olikheter och utmaningar men också deras styrkor, där samarbete och framtidsanda är några av ledorden. Med finns också frågeställningen om man i Finland kunde tala om finska språköar i enspråkigt svenska kommuner eller samiska språköar utanför samernas hembygdsområde.

Begreppet språkö har länge använts av både medier, forskare och organisationer men det är problematiskt och har kritiserats både av dem som bor på så kallade språköar och av forskare. Människor lever sällan isolerade, som på en ö, och bland andra forskaren Harry Lönnroth frågar sig om det alls är ändamålsenligt att tala om språköar i dag. Hur många enskilda individer som talar ett minoritetsspråk krävs för att man ska kunna tala om en språkö? Hur uppstår, utvecklas och försvinner språköar?¹ Man måste också fråga sig på vilket sätt en ”språkö” anses ”ligga ute i havet” – med andra ord, var är fastlandet? Är fastlandet för de svenska språköarna Svenskfinland, och kan det anses vara både ett kulturellt och ett geografiskt område?

I artikeln *Det femte landskapet?*² ger Harry Lönnroth en översikt över hur begreppet språkö använts i olika sammanhang och lyfter fram exempel på tyska språköar i Mellan- och Östeuropa. Om man letar efter fler exempel på språköar ur ett internationellt perspektiv dyker många frågor upp. I vilka fall använder man begrep-

pen diaspora, språkenklav eller minoritetsgrupp för att beskriva minoriteter som liknar dem som bildar svenska språköar i Finland?

Även om Lönnroth förhåller sig kritisk till begreppet språk är det hans definition från 2009 som lever starkast och som stått som grund för många andra forskare.³

”Med begreppet svensk språkö i Finland avser jag därför en finskspråkig ort med en svenskspråkig minoritet med både historisk kontinuitet och språklig infrastruktur ... Minoriteten måste även vara tillräckligt stor för att kunna upprätthålla en gemenskap med bland annat identitet, skola och fritidsaktiviteter. Med språklig infrastruktur avser jag först och främst ett till universitetsstudier ledande gymnasium som i de fyra etablerade språköarna.”⁴

De språköar som bäst uppfyller Lönnroths krav är således de så kallade stora eller traditionella svenska språköarna: Tammerfors, Björneborg, Uleåborg och Kotka. I praktiken finns det ändå flera orter, över tio stycken, där åtminstone en del av de svenskspråkiga invånarna anser sig bo på en språkö. Det gäller enspråkigt finska kommuner där svenskspråkiga på ett eller annat sätt engagerat sig kring ett större sammanhang – främst för att erbjuda dagvård och skola åt sina barn. Gemensamt för största delen av de svenskspråkiga som bor på så kallade språköar är tvåspråkigheten.

I Folkhälsans arbete för att främja tillgången till svensk dagvård och grundläggande utbildning på enspråkigt finska orter används begreppet språkö för att beskriva samtliga enspråkigt finska kommuner där det finns dagvård eller skola på svenska.⁵ Samtidigt kan man fråga sig om den språkliga verkligheten för en svenskspråkig ser likadan ut i huvudstadsregionens kranskommuner Kervo, Tusby och Vichtis som i Kuusankoski, Salo och Jyväskylä.

I den här rapporten används begreppet språkö i ett brett perspektiv främst av praktiska orsaker. Det finns inte någon typisk språkö och en språkö är sällan geografiskt begränsad till en specifik

stad. Språköarna är i allmänhet dynamiska och inkluderar svensk- och tvåspråkiga i närliggande kommuner.

I beskrivningar av de så kallade stora eller traditionella svenska språköarna är det vanligt att man lyfter fram att orterna är utpräg- lade industristäder. Till exempel Lönnroth skriver att språköarna uppstod främst på 1700- och 1800-talen då svenskspråkiga tjänste- män och industriexperter flyttade med sina familjer till finskspråki- ga orter.⁶ Enligt Sofie Henricson kan det ändå finnas skäl att omprö- va den här uppfattningen. I sin doktorsavhandling beskriver hon grundligt de svenska domänerna på de fyra orterna och konstaterar att den svenska befolkningsgruppen inte entydigt kan härledas till- baka till ett visst sekel eller en viss industri. Enligt henne ligger ett gemensamt ursprung i det svenska förvaltningsarv som finns i hela landet. Industri, handel och näringsliv samt migration har sedan lett till en bestående svensk befolkning på de här orterna.⁷

De så kallade nya svenska språköarna eller klackarna, där man grundat svenska daghem och skolor, har till största delen uppstått i finskspråkiga kommuner nära huvudstadsregionen. Till Tusby, Kervo, Träskända, Nurmijärvi, Vichtis och kanske även Lahtis lockas bland andra barnfamiljer av relativt fördelaktigt boende och goda förbindelser till Helsingforsregionen. I Åboregionen syns samma fenomen. Sedan finns det språköar som geografiskt ligger längre borta från övriga svenska eller tvåspråkiga kommuner, till exempel Jyväskylä och Kuusankoski. Finlands östligaste svenska skola ligger i Varkaus.

Rapporten bygger på material jag fått genom att intervjua perso- ner som på olika sätt har anknytning till språköar, genom att besöka olika orter och genom att gå igenom en del av den mediebevakning och forskning som gjorts i anknytning till språköar. Rapporten är inte ett vetenskapligt verk. Den ger exempel på hur vardagen kan se ut på olika språköar och synliggör en del av de styrkor och utma- ningar som finns på dem i dag.

2. Mycket kretsar kring skolan - men inte allt

"Gamla och "nya" språköar

	Svenskspråkiga	Folkmängd 31.12.2012
De fyra stora:		
Tammerfors	1156	217421
Kotka	535	54873
Björneborg	446	83285
Uleåborg	412	190847
Enspråkigt finska kommuner med svensk skola:		
S:t Karins	1261	31363
Tusby	604	37936
Salo	592	54858
Vichtis	510	28674
Nurmijärvi	491	40719
Kervo	385	34491
Hyvinge	370	45592
Lahtis	341	103016
Kouvola	316	87296
Jyväskylä	299	133482
Tavastehus	215	67497
Varkaus	48	22340

*Statistiken tar inte i beaktande antalet svenskspråkiga i grannkommuner.

De flesta skolor har elever från flera kommuner.

Källa: Statistikcentralen

Kan det finnas svenska språköar i Finland utan en svensk skola på orten? Svaret samtliga intervjuade gett är nej. Skolan står för kontinuitet och framtidstro och är en viktig sammanhållande länk mellan familjerna på orten. Daghemmet har också en avgörande roll – det är den första etappen på barnets skolstig och språket i daghemmet avgör oftast även skolspråket.⁸ Daghemmet och skolan

**Kan det finnas svenska
språköar i Finland utan
en svensk skola på
orten? Svaret är nej.**

kan också vara de enda platserna där ett barn får tala eller lära sig svenska och därför har de två instanserna en alldeles särskild roll med tanke på språket och språkinläringen.

På grund av skolornas centrala roll på språköarna kretsar också mycket i den här rapporten kring de svenska skolorna. Samtidigt som språköskolan ofta är det enda alternativet för barn som vill gå i svensk skola kan den erbjuda skolgång på svenska för finskspråkiga familjer eller familjer med ett annat hemspråk som vill ge sina barn en tvåspråkig uppväxt. Finlandssvensk kultur, flerspråkighet, satsningar på finska språket och internationell fostran är tyngdpunktsområden flera skolor framhäver i sin egen marknadsföring.

Speciellt på de så kallade traditionella svenska språköarna har intresset för det svenska vuxit under de senaste åren – i praktiken syns det i hur finska familjer ställer sina barn i kö för att få plats på svenskt daghem. För tillfället är ett hinder för ytterligare expansion att det är svårt att hitta behöriga barnträdgårdslärare och klasslärare, ett annat är att utvidgning kräver mer pengar och utrymmen.

Institutionerna är svenskheten

Även om skolan och daghemmen är viktiga är de inte de enda svenska rummen på språköarna. Föreningar och församlingar erbjuder verksamhet för svensk- och tvåspråkiga och för dem som är intresserade av det svenska i allmänhet. Svenska klubben i Björneborg har till exempel gått in för att ordna verksamhet för alla ”för vilka svenska är ett kärt språk”. Det finns också instanser som jobbar för det svenska och det nordiska utan en direkt koppling till skolor eller övriga svenska rum. Till exempel Pohjola-Norden har lokalföreningar på så gott som samtliga språköar. Till organisationens främsta mål hör att främja nordiskt samarbete och att göra Norden känt i Finland. Ett annat exempel är utbildningsprogram-

men i svenska eller nordiska språk vid Uleåborgs, Jyväskylä och Tammerfors universitet.

Institutionernas betydelse är något forskaren Harry Lönnroth lyfter fram i boken *Svenskt i Tammerfors*.⁹ Lönnroth har forskat i språkbevarande och språklig identitet bland finlandssvenska äldre i Tammerfors. I intervjuer med invånare i De gamlas hem i Tammerfors frågar han vilka faktorer som upprätthållit det svenska språket och den finlandssvenska kulturen i staden. De viktigaste var Svenska samskolan i Tammerfors, Svenska klubben i Tammerfors och Tammerfors svenska församling. Något förenklat kan man enligt Lönnroth säga att dessa institutioner ”är” svenskan och svenskheten i Tammerfors. Han skriver att även övriga finlandssvenska institutioner och föreningar har en viktig roll med tanke på svenskans framtid i inlandet. Många finlandssvenska äldre i Tammerfors läser svenska dags- och veckotidningar och ser på tv och lyssnar på radio på svenska. Lönnroths observationer gäller Tammerfors men enligt materialet i den här rapporten kan man se samma mönster på de övriga språköarna.

Fonderna livsviktiga

Svenska folkskolans vänner, Svenska Kulturfonden, Stiftelsen Brita-Maria Renlunds minne, Svenska Kulturfonden i Björneborg, Stiftelsen Pro Juventute Nostra och flera mindre fonder och stiftelser har haft och har fortfarande en viktig roll på språköarna. Man kan till och med tala om en avgörande roll. Utan fondstöd skulle till exempel inte en enda av de så kallade stora svenska språköarna kunnat satsa på nybyggen, fastighetsköp eller renoveringar. Fondbidrag har också möjliggjort att barn och vuxna på språköarna fått ta del av kulturevenemang på svenska – dels genom att resa till dem och dels genom att hämta kulturevenemangen till språköarna.

Privata daghem, föräldraföreningar och skolor har fått stöd för

att satsa på barnens språkutveckling och för att utveckla personalens kompetens. Eftermiddagsverksamhet på svenska finns också på flera orter endast tack vare bidrag från stiftelser, likaså pensionsbostäder för äldre. De sistnämnda används för övrigt i dag i mycket liten utsträckning av svenskspråkiga pensionärer.

Flera av donatorerna som ligger bakom stiftelserna och fonderna som stöder språköarna hade som önskan att främja det svenska i regionen eller landet. Att de än i dag är starka aktörer också på de svenska språköarna känns därför naturligt.

Eldsjälar och uppoffringar

Bakom varje svensk skola, svenskt daghem och svensk- eller tvåspråkig förening finns en eller flera eldsjälar. Personer som levttidigare och som lever i dag vilka tyckt eller tycker att det är värt att lägga ner flera timmar av frivilligt arbete i veckan för att upprätthålla ett svenskt rum. Eldsjälar som samlar in pengar, ordnar teaterresor, samtalsklubbar och skriver ansökningar till fonderna. Rektorer som utöver rektorsjobbet sköter allt från fastighetsskötsel, rekrytering och marknadsföring till bostadsförmedling åt skolans elever och lärare. Föräldrar som tycker att det är värt att varje morgon sätta sitt barn i taxi eller buss eller själv köra till en svensk skola eller ett svenskt daghem som ligger upp till 40 kilometer längre bort än närmaste finska alternativ.

Liksom i många andra sammanhang där man måste kämpa för sin framtid finns det en risk för att de här eldsjälarna inte orkar om resultaten inte syns eller drömmarna inte förverkligas. Om eldsjälarna inte orkar finns också en risk för att det svenska rummet på orten krymper. Och om det känns för jobbigt att nå det svenska rummet väljer man kanske ett annat alternativ, eftersom språket inte alltid kommer i första hand. I en tvåspråkig familj väljer en

**Bakom varje svensk skola,
svenskt daghem och svensk-
eller tvåspråkig förening
finns en eller flera eldsjälar.**

tonåring kanske hellre en finsk närskola istället för en svensk skola i grannkommunen.

Registreringspråk och tvåspråkighet

Den här rapporten går inte närmare in på frågan om tvåspråkiga skolor, som varit föremål för debatt allt sedan 2011. Däremot finns några exempel på svenska och finska skolor som utvecklat lyckade samarbetsformer. På flera språköar finns samlokaliserade skolor, det vill säga skolbyggnader som inhyser både svensk och finsk skola. En förteckning över samtliga samlokaliserade skolor i Finland finns i boken *Tvåspråkig skola*¹⁰.

I beskrivningar av språköar ser man ofta att fokus ligger på antalet personer med svenska som registrerat modersmål. Siffran används också i den här rapporten. Antalet svenskregistrerade är ändå ett problematiskt mätinstrument. Registreringspråket berättar inte vad en person kan tala för språk eller vilka språk personen talar i vardagen. Svensk-finsk tvåspråkiga personer som registrerats som finskspråkiga "försvinner" lätt i statistiken. Om myndigheter, utbildningsplanerare och andra glömmar bort de här personerna ser man kanske inte att intresset för svenska är större än vad de officiella siffrorna berättar.

Professor Tom Moring som bland annat forskat i finländarnas mediebruk påpekar att andelen svensk- och tvåspråkiga är närmare 10 procent av befolkningen. I forskningsprojektet *Tvåspråkighet, identitet och medier (BIM)* som finansierats av Finlands Akademi kunde Moring och hans kolleger också visa att finskspråkiga i allmänhet förhåller sig positivt till det svenska medieutbudet i Finland. Över hälften av de drygt 1100 finskspråkiga som svarade på en enkät tyckte att det svenska medieutbudet är viktigt och 14 procent använde aktivt svenska medier.¹¹

Medieanvändning

I vilken utsträckning svensk- och tvåspråkiga som bor på språköar använder finlandssvenska medier är svårt att bedöma heltäckande. Svenska Yle har inga uppgifter om lyssnar- och tittarsiffror från språköarna. Bolaget har inte heller uppgifter om hur invånare på språköarna använder sig av Svenska Yles webbtjänster. Hufvudstadsbladet har bättre koll på sina läsare. I tidningens upplagekontroll från 2010 sticker språköarna ut som områden med relativt bra täckning. Till exempel i Tammerfors når Hbl 48 procent av de svensk- eller tvåspråkiga hushållen, i Uleåborg 31 procent, i Björneborg 38 procent, i Kotka 24 procent, i Jyväskylä och i Kouvola 39 procent.¹² HSS Media uppger att bolagets tidningar, bland andra Vasabladet och Österbottens Tidning, har väldigt få prenumeranter på språköarna.

En del uppgifter om tevetittande och radiolyssnande finns att tillgå. I sin pågående forskning om språkbevarande bland svensk- och tvåspråkiga uleåborgare har doktorand Petra Weckman vid Uleåborgs universitet frågat informanterna om hur ofta de använder svenskspråkiga medier. Av de 85 personer som deltagit i undersökningen ser 59 procent på den svenskspråkiga kanalen Yle Fem minst två gånger i veckan, 28 procent ser på Yle Fem dagligen. Radiolyssnandet är något lägre, 52 procent av dem som deltog i undersökningen lyssnade på svenskspråkig radio minst två gånger i veckan.¹³ Då man talar om användningen av svenskspråkiga medier är det bra att komma ihåg att invånare på språköarna inte har tillgång till samma svenskspråkiga medieutbud som de som bor i det ”geografiska Svenskfinland”. Radio Extrem hörs endast på väst- och sydkusten. SVT:s produktioner i Yle Fem syns i ett bredare område, från kusten inåt landet, men inte till exempel i Uleåborg eller Jyväskylä.

Vad kan vi lära oss?

På vilket sätt kan vardagen på en språkö vara intressant för resten av landet? Vissa, till exempel Björneborgs svenska samskolas rektor Ulrika Hollsten och ”visionärerna” Heidi Sohlberg och Rikard Bjurström i Tammerfors, säger att språköarna visar vägen för resten av Svenskfinland. Med det menar de att barnen blir allt mer tvåspråkiga, finskan får en starkare roll och att det finns allt färre kommunala beslutsfattare och tjänstemän som talar svenska. Samtidigt finns det en annan, mer positiv, syn på hur språköarna kan fungera som vägvisare. De intervjuade lyfter fram att man på språköarna är mer öppen för att inkludera alla som vill vara med i något som kunde beskrivas som en finlandssvensk samhörighet.

Att språköarna har bevarats och att många av dem har en stark framtidstro beror långt också på hur den finskspråkiga majoriteten och beslutsfattarna förhållit sig till den svenska minoriteten. På de stora språköarna ersätter kommunerna i olika grad de privata skolorna för utbildningen. Likaså fungerar de privata daghemmen tack vare kommunernas köpavtal eller servicesedlar. På de mindre språköarna upprätthåller kommunerna själva skolor på svenska medan daghemmen i stor utsträckning även där är privata. Kommunernas ekonomiska andel är viktig, likaså samarbetet med finska skolor, daghem och föreningar. Att de svenska rummets ”nyckelpersoner” upprätthåller goda relationer till beslutsfattarna är därför ytterst viktigt och något de själva är mycket medvetna om.

Visionärerna - svenska med ett internationellt perspektiv

Han ser redan neonskylten framför sig.

”Nordens hus – Pohjolan talo. Så ska det stå. Skylten ska vara minst tio meter bred.” Rikard Bjurström blickar ut mot forsen och den gamla tegelvillan intill Tammerkosken silta. Heidi Sohlberg kontrar:

”Vi är inte av helt samma åsikt då det gäller skyltens storlek.”

Nordens hus är en vision, en dröm och en förening. Huset ska, om allt går enligt planerna, bli en mötesplats med låg tröskel för det svenska och det nordiska i Tammerfors. Nordens hus ska också upprätthålla informationscentret Luckan, som ska fungera på samma sätt som Luckor på andra håll i Finland. Det enda som saknas är ett försäljningsbeslut från Tammerfors stad, fast en plan B finns också.

Men först lite om personerna bakom Nordens hus. Rikard Bjurström är i Tammerfors bland annat känd som mannen bakom Keskusareena, Centrumarenan, ett massivt projekt som inkluderar en modern multifunktionsarena strax intill järnvägsstationen. Den planerade byggstarten är 2014. Bjurström är också ordförande för Svenska samskolan i Tammerfors styrelse och hans mor Anna-Lisa Bjurström var rektor för Svenska samskolan i 28 år.

”Jag har fått engagemanget hemifrån. Man ska delta och vara en central aktör för det svenska”, säger Bjurström som för övrigt också är aktiv i Svenska klubben och i Pohjola-Norden Pyynikki.

Heidi Sohlberg är egenföretagare och har tre barn som går i Svenska samskolan. Även hon är aktiv i Pohjola-Norden Pyynikki. Att hon är med och bygger upp Nordens hus är något av ett sammanträffande, hon råkade ha mer tid över för annat än arbete samtidigt som Bjurström fick idén om att starta föreningen.

”Jag ville ställa mig till förfogande och göra något för språket”, säger Sohlberg.

Sohlberg är student från Svenska samskolan i Tammerfors. Hennes man talar finska men hemspråket är svenska.

"I Tammerfors har man skolkompisar och gårdskompisar. Då jag var ung talade man svenska med skolkompisarna och finska med gårdskompisarna. Men då mina barn började i skolan blev jag överraskad över att de talade finska med sina skolkompisar också hemma hos oss. Dessutom talas det mycket finska på skolgården."

Bjurström inflikar att redan hans mamma klagade över att barnen talar så mycket finska. På språköarna hävdar många föräldrar och lärare att det inte skulle finnas svenska skolor utan alla finska familjer. Sohlberg håller med.

"Eleverna från finska hem upprätthåller kanske skolan men borde man fråga sig till vilket pris? Det är en känslig fråga men man måste ta upp den."

Nordens hus är starkt knutet till en fysisk byggnad. Idén är Rikard Bjurströms och bottnar i tanken om att synliggöra det svenska genom en nordlig dimension.

"Vi vill visa att det behövs ett nordiskt sammanhang och att det finns internationella frågor där vi kan lyfta fram det nordiska i Tammerfors", säger Bjurström.

Är tammerforssvenskarna då osynliga?

"Jag vet inte om vi upplever att vi är så osynliga men inte syns vi ju så bra. Nästan alla känner till Svenska samskolan men det är inte utan orsak vi planerat en neontavla på taket", säger Bjurström.

Både Bjurström och Sohlberg tror att språköarna visar vägen för hur det svenska i Finland ser ut i framtiden.

"Det vi upplever här, upplever Helsingfors om fem till tio år", säger Sohlberg.

Bjurström inflikar att det kan ta över 70 år men båda är överens om att språköarna visar på vissa trender. De svenska skolorna har i framtiden allt fler tvåspråkiga elever och elever som talar enbart finska hemma.

"Det kommer också att finnas allt färre kommunala och statliga tjänstemän som talar svenska och har en svensk referensram. I

Tammerfors har vi bland 14 000 anställda några enstaka sådana personer”, säger Sohlberg.

Trots det upplever båda två att inställningen till det svenska i Tammerfors är välvillig – åtminstone bland stadens tjänstemän.

”Det beror säkert på att de svenskspråkiga inte upplevs som ett hot, snarare som en pittoresk minoritet”, säger Bjurström.

Sohlberg och Bjurström ser olika på framtiden.

”De svenskspråkiga har inte minskat i antal under de senaste sjuttio åren, men människor har blivit mer tvåspråkiga och folk kan leva och må bra på finska. Om vi lyckas förverkliga våra projekt tror jag framtiden ser bra ut”, säger Bjurström.

”Jag är mer pessimistisk. Svenskan som talades i klassrummet var bättre förr. Med tanke på framtiden är det viktigt att institutionerna finns kvar: tidningen (Tammerfors Aktuellt), församlingen, Svenska klubben, pensionärsföreningen med flera”, säger Sohlberg.

Finns det något övriga Svenskfinland lära kunde sig av språköarna?

”Jag tror vi har en nyktrare syn på det svenska i Finland, till exempel i relation till hur finskan tar över. Vi är inne i det finska Finland och vår strategi är att samarbeta med det finska och med det finlandssvenska. Vårt uppdrag är att sprida budskapet om det svenska eftersom ovetskapen är enorm”, säger Bjurström

”Det vi gör är ett missionärsarbete”, säger Sohlberg.

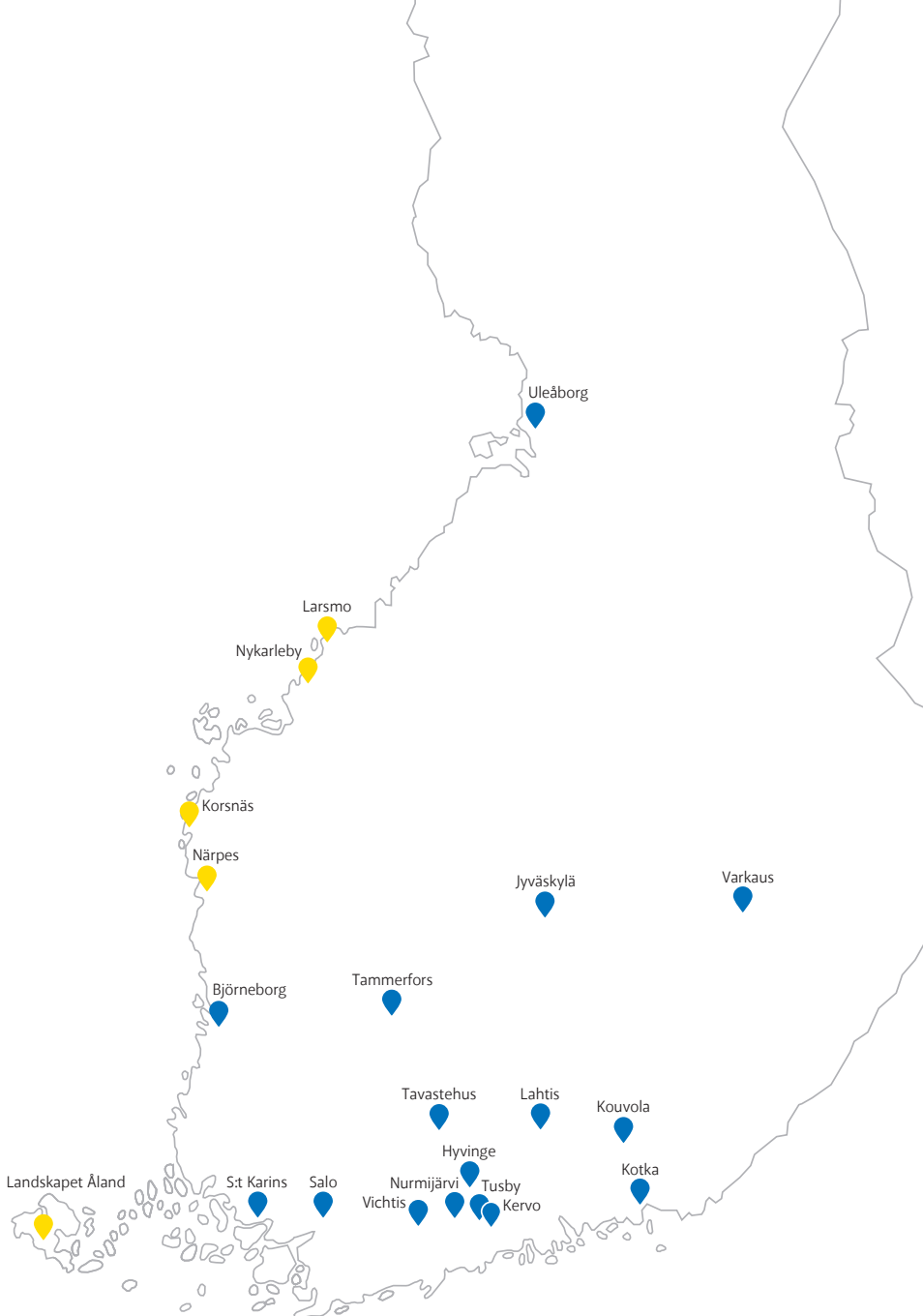
3. Språköarna som forskningsfält

För tillfället pågår många intressanta forskningsprojekt på de så kallade stora språköarna. Forskare och pro gradu-skribenter är och har varit intresserade av bland annat orternas flerspråkighet, familjers tvåspråkighet, språkbadspedagogik, ungdomars identitet och de svenskspråkiga industrimagnaternas inverkan på historien. Och en del av språköskolorna står i första ledet då Utbildningsstyrelsen eller andra instanser utvecklar nya samarbetsformer, webb-undervisning och studentprov.

Då man jämför forskning om det svenska i Tammerfors, Björneborg, Uleåborg och Kotka sticker den sistnämnda orten ut. Kotka har inte intresserat forskare i samma omfattning som de övriga tre orterna. En orsak kan vara att Kotka inte har ett eget universitet som Tammerfors och Uleåborg eller ett universitetscenter som Björneborg.¹⁴ Att grundlig forskning om det svenska i Kotka saknas kan också bero på slumpen – det har inte dykt upp någon forskare med ett brinnande intresse för det svenska just i Kotka eller Kymmenedalen.

Svenska kulturfonden, Svenska kulturfonden i Björneborg och Svenska litteratursällskapet är några av de viktigaste finansierarna i en del av de pågående eller avslutade forskningsprojekt som nämnts i kapitlet. Nedan följer några exempel på vad tre olika forskare intresserat sig för på språköar.

Karta 1 De blå prickarna på kartan visar svenska språköar i Finland – här markerade enligt de enspråkigt finska kommuner som har en svensk skola. De gula prickarna visar orter eller kommuner som kunde kallas finska språköar. Det är enspråkigt svenska orter med finsk minoritet och enspråkigt svenska Åland. För en förteckning över de svenska språköarna, se tabellen på sidan 16.

De svenskspråkiga i Uleåborg

”När man går ut genom dörren börjar man fungera på finska. Ingen talar svenska utanför hemmet, utom i skolans klassrum, och ändå lever språket underligt starkt”, säger Petra Weckman.

FM Petra Weckman är med i forskningsgruppen som vill synliggöra det svenska i Uleåborg förr och nu. Hennes del av forskningsprojektet har rubriken *Språkbevarande bland svenskspråkiga uleåborgare*, där en central fråga är hur det är möjligt att en så liten minoritet lyckats upprätthålla svenskan så länge som den gjort.

”Det är intressant att se hur skolan vuxit, trots att de ursprungligt svenska uleåborgarna minskat i antal. Jag tror att många finsk- och tvåspråkiga lockas av nyttokänslan, det är bra att kunna många språk och man kan känna samhörighet med hela Norden.”

I sin undersökning har Weckman skickat frågeformulär till alla personer som är registrerade som svenskspråkiga i Uleåborg och till familjer med anknytning till den svenska skolan. Analysen är ännu inte klar men några observationer har Weckman gjort.

”Uleåborgare kräver inte service på svenska, de är vana att fungera på finska. Men många önskar sig ett forum, till exempel en webbplats, där man skulle hitta information om alla svenska aktiviteter i staden.”

Weckman har också hittat orsaker till att personer med svenska som modersmål officiellt är registrerade som finskspråkiga.

”Många vill till exempel få pappren från Skatteverket och Folkpensionsanstalten på finska.”

Svenska rum i Tammerfors

Zea Kingelin-Orrenmaa vid Tammerfors universitet skriver som bäst en doktorsavhandling där hon granskar det svenska i Tammerfors ur en språksociologisk synvinkel. Fokus ligger på den svenska

**Många önskar sig ett forum,
till exempel en webbplats,
där man skulle hitta infor-
mation om alla svenska
aktiviteter i staden.**

församlingen i Tammerfors och på Svenska samskolan i Tammerfors (SST).

I sin forskning granskar Kingelin-Orrenmaa bland annat hur svenska, eller rättare sagt svenskspråkiga, de inlandssvenska institutionerna och föreningarna egentligen är i dag. Tidigare har Kingelin-Orrenmaa forskat i hur språket används i Svenska samskolan i Tammerfors med etnografi som metod¹⁵. I studien följde hon bland annat med gymnasieelevers språkanvändning i skolan och intervjuade några av skolans lärare.

För doktorsavhandlingen riktade Kingelin-Orrenmaa ett omfattande frågeformulär till föräldrar med barn i den svenska skolan.

”Eleverna har undersökts en hel del och därför ville jag fokusera på föräldrarna.”

En av frågorna i frågeformuläret handlar om varför föräldrar valt Svenska samskolan i Tammerfors för sina barn. Kingelin-Orrenmaa har gjort följande indelning av orsaker till att föräldrar valt den svenska skolan: **1. Språkliga orsaker:** Man vill bevara svenskan i släkten, barnet får gå i skola på sitt modersmål och barnet lär sig svenska. **2. Sociala orsaker:** Barnet blir tolerant i en flerspråkig miljö, barnet utvecklar sociala färdigheter i en flerspråkig miljö. **3. Skolspecifika orsaker:** Skolans rykte, storlek och skolgemenskapen, **4. Praktiska orsaker:** Skolan ligger nära hemmet, syskonen går i samma skola, **5. Instrumentella orsaker:** Det blir lättare att få studieplats och att få jobb, **6. Kulturella orsaker:** Barnet får en stark finlandssvensk identitet och blir delaktig av den svenska kulturen, **7. Emotionella orsaker:** Man har gått i SST själv, någon släkting har gått i SST.

I intervjuer för den här rapporten nämner lärare, föräldrar och elever på andra språköar samma motiveringar till varför familjen valt den svenska skolan.

Hur väljer tvåspråkiga?

Catharina Lojander-Visapää har forskat i språkstrategier i över 15 år. I sin doktorsavhandling, *Med rätt att välja*¹⁶, fokuserade hon bland annat på språkval i språkligt blandade hushåll i Helsingfors. Då granskade hon hur tvåspråkiga familjer tänkte då de valde skol-språk för sina barn. Efter det har hon också studerat vilken språklig bakgrund studenter vid de svensk- och tvåspråkiga högskolorna i Finland har och hur olika faktorer påverkat val av utbildningsin-stitution.

Lojander-Visapää jobbar just nu vidare med att granska perso-nerna som var ungdomar då hon skrev sin doktorsavhandling och som i dag är vuxna. Enligt Lojander-Visapää har språkidentiteten för de här ungdomarna varierat under åren men då de grundar fa-milj och eventuellt får barn ställs de inför nya val.

”Många tvåspråkiga har studerat på svenska och hittat en svensk- eller tvåspråkig partner. Deras hemspråk är ofta svenska, men det intressanta är att se vad som händer om de får barn: Då byter den ena föräldern språk och börjar tala finska med barnet, oftast den förälder som har starkast finska. Det gör man för att man vill erbjuda sitt barn samma tvåspråkiga uppväxt som man själv haft. Det är också fortfarande vanligast att välja svenskt dagis och svensk skola – om alternativen finns inom räckhåll.”

Under 1990-talet pågick en intensiv debatt om hur de allt mer tvåspråkiga eleverna skulle påverka den svenska skolan. Enligt Lo-jander-Visapää har den debatten dött ut.

”Man har märkt att tvåspråkigheten inte leder till en förfinsk-ning utan snarare till en försvenskning eftersom familjerna väljer svensk skola för sina barn och studenterna väljer att vidareutbilda sig på svenska.”

Lojander-Visapää påpekar att hon redan på 1990-talet lyfte fram hur små ”problem” de finska barnen egentligen förorsakar i

de svenska skolorna och säger att samma fråga fortfarande är aktuell.

”Om man tittar på det ur ett större perspektiv så har de svensk- och finskspråkiga barnen samma kulturella referensram och samma förutsättningar för läs- och skrivfärdigheter. I skolor med barn från många olika kulturer är utmaningarna mycket större.”

I debatten om finlandssvenskhet tycker Lojander-Visapää att man borde ändra fokus.

”Om man talar om finlandssvenskar är det som om man skulle tala om en sluten homogen grupp. Man borde koncentrera sig på att det finns en svenskspråkig befolkning som behöver svensk service och kultur.”

Den akademiska forskningen ger värdefull information om vardagen på språköarna förr och nu. I framtida forskning skulle det vara givande att läsa mer om de så kallade nya språköarna. Också de finlandssvenska mediernas betydelse för språköarnas svensk- och tvåspråkiga invånare, speciellt ungdomar, skulle vara ett intressant forskningstema.

Att synliggöra en minoritet

”De svenskspråkiga varken syns eller hörs i gatubilden – de är så gott som osynliga.”

När Outi Tuomi-Nikula, professor i kulturarv vid Åbo universitet (Turun yliopisto), lägger fram sina motiveringar till varför ett forskningsprojekt om björneborgssvenskarna behövs blir listan lång. I över två år har hon tillsammans med andra forskare och en grupp magisterstudenter dykt ner i björneborgssvenskarnas historia – som en del i ett forskningsprojekt med rubriken Ruotsinkieliset Porissa (De svenskspråkiga i Björneborg).

I samband med projektet ordnas föreläsningsserier, en utställning på Rosenlewmuséet och i mars 2013 publicerades en drygt 400 sidor tjock bok med över 20 artiklar. Artiklarna täcker en tid från 1800-talet till i dag och de tar bland annat upp Björneborgs svenska samskola, arvet efter industrin, återflyttarna från Sverige och tvåspråkighet i familjen. Boken är enbart på finska – ett medvetet val från både forskarna och finansiären Svenska Kulturfonden i Björneborg.

”Om boken gavs ut på svenska så skulle väldigt få björneborgare läsa den. Vi vill nå så många stadsbor som möjligt och få dem att lära känna det svenska i staden”, säger Tuomi-Nikula.

För då Tuomi-Nikula talar om att synliggöra det svenska har hon främst den finska majoriteten i tankarna.

”De svenskspråkiga kräver aldrig service på svenska, det finns inga skyltar på svenska och de svenskspråkiga är fullständigt tvåspråkiga. Många säger att det skulle vara oartigt att tala svenska eftersom de kan finska.”

När Tuomi-Nikula ska sätta fingret på vad som upprätthåller det svenska rummet i Björneborg är svaret Björneborgs svenska samskola och den svenska barträdgården.

”Men också de är på sätt och vis osynliga. Skolan sticker inte ut, det finns inga skyltar som avslöjar var den ligger, barnen leker på en innergård och rör sig genom en underjordisk tunnel mellan skolan och Mikaelsgården.”

Skolan har enligt Tuomi-Nikula ett otroligt bra rykte. "Där finns en stark gemenskap och man upprätthåller traditioner. Skolan har förstått att barn älskar traditioner och att vissa saker ska vara precis som de alltid har varit."

Enligt Tuomi-Nikula lockas föräldrarna, förutom av en enhetlig skolstämning, också av en naturlig tvåspråkighet.

"I klassrummen talar man svenska, i korridorerna finska. Med tanke på framtiden och frågor om mångkultur är en naturlig tvåspråkighet och dess fördelar i en nyckelposition."

Tuomi-Nikula påpekar att den svenska skolan i Björneborg inte skulle se ut som den ser ut i dag om det inte vore för intresset från finskt håll.

"De finskspråkiga har varit en räddning och genom de här barnen förs intresset för det svenska vidare. De är fanbärare med ett positivt budskap."

Trots det positiva intresset för svenska kan Tuomi-Nikula också se hotbilder.

"I Europa är trenden den att minoritetsspråket oundvikligen hamnar i underläge då familjerna och miljön runt omkring blir allt mer tvåspråkig."

På språköar är fokus ofta på skolan och därför kan intresset för äldre personer hamna i skymundan. I samband med forskningsprojektet intervjuade forskarna också svenskspråkiga pensionärer i Björneborg.

"De hade verkligen anspråkslösa önskemål. De intervjuade tyckte att det skulle vara trevligt att kunna träffa en svenskspråkig läkare och att det för personer med demens skulle finnas någon tjänst på svenska."

5. Bastionerna

”Vi fyra är bastionerna”, säger Ove Lindström, rektor för Kotka Svenska Samskola sedan 1993. Han tänker på Kotka, Tammerfors, Björneborg och Uleåborg. De så kallade traditionella eller stora svenska språköarna i Finland, orterna de flesta associerar till om de tänker på begreppet språkö.

De ”fyra stora” har något de andra svenska språköarna inte har: en möjlighet att gå i skola på svenska från grundskolans första klass till gymnasiets sista. En möjlighet som i praktiken inkluderar även daghem, förskola och eftermiddagsverksamhet. I städerna finns också ett svenskt föreningsliv och både i Tammerfors och i Kotka finns enstaka representanter i stadsfullmäktige som uttryckligen jobbar för det svenska genom Svenska folkpartiet. Partiet har också lokalavdelningar i Björneborg och Uleåborg.

Skolorna på de stora språköarna samarbetar både med varandra och med flera andra instanser. Från och med höstterminen 2013 erbjuder till exempel alla språkögymnasier, utom Uleåborg, nätbaserade distanskurser genom det nya finlandssvenska gymnasienätverket GNet.¹⁷ Svenska föreningar, församlingar, närliggande finska skolor, idrottsakademier, högskolor och universitet, finska privatskolor, kommuner och de finlandssvenska fonderna är andra exempel på samarbetspartners. Daghemmen å sin sida har samarbetat kring språkstödande verksamhet.

I rapporten *Kan vi bli bättre?*¹⁸, som granskar svenskspråkiga gymnasier i Finland, lyfter Erik Geber fram att de privata skolorna på språköarna har flera pedagogiska fördelar av att vara enhetsskolor. Gymnasierna både kan och måste utnyttja lärarkrafterna utöver stadiegränserna och många lärare och elever lär känna varandra redan på ett tidigt stadium. ”Det är en viktig social faktor och motivationskraft, under förutsättningen att lärarkrafterna är goda

och samspelet fungerar. I dessa skolor sluter även föräldrarna, ja, hela det svenska samfundet i staden upp bakom skolan på ett helt annat sätt än i statliga och kommunala skolor”, skriver Geber.

Tammerfors – språkön i inlandet

Tammerfors är en av de mest kända svenska språköarna i Finland. Om man tittar på antalet personer som är registrerade som svenskspråkiga har Tammerfors flest i språkösammanhang, cirka 1150 personer. Dessutom bor över 400 svenskregistrerade i stadens kranskommuner.

Det svenska i Tammerfors har starka historiska rötter. En hel del av det svenska i Tammerfors finns väldokumenterat bland annat i böcker, forskning och litteratur och flera föreningar som verkade på svenska i början av 1900-talet finns kvar än i dag.¹⁹ Tammerfors viktigaste svenska rum koncentreras till kvarteret i hörnet av Skolgatan och Hamngatan (gatuskyltarna på skolhuset är på båda språken). Där finns både skola, daghem och eftermiddagsverksamhet och där träffas Pensionärsföreningen och olika grupper från den svenska församlingen. Svenska klubben har en egen klubblokal på Tuomiokirkonkatu.

Svenska samskolan i Tammerfors (SST) grundades 1895, är privat och upprätthålls av Föreningen för Svenska samskolans i Tammerfors upprätthållande r.f. Skolan har inte bara elever från Tammerfors – nästan hälften av eleverna i grundskolan kommer från kranskommunerna Nokia, Ylöjärvi, Birkala, Kangasala och Lempäälä. Skolan och daghemmet har under de 30 senaste åren präglats av expansion. Byggnader från olika århundraden och årtionden är sammanflätade kring en gårdsplan där de yngre barnen leker på rasterna.

Tillbyggnaderna från slutet av 1970-talet gjordes efter att elevantalet i skolan sjunkit och man beslöt att trygga framtiden med

fler daghemsplatser. Under 1980-talet och allt sedan dess har efterfrågan på svensk dagvård överstigit utbudet och fler nybyggen har fått plats. Också det gamla elevhemmet i samma kvarter är i dag i daghemmets bruk. Svenska barndaghemmet i Tammerfors har i dag över 120 barn. Det senaste nybygget, som inhyser daghem och eftermiddagsverksamhet är från 2004. Tack vare nybygget fick ytterligare fler föräldrar upp ögonen för verksamheten och i dag är man på daghemmet tvungen att säga nej åt över tio familjer per år. Platsbristen drabbar främst helt finskspråkiga familjer eftersom svensk- och tvåspråkiga familjer prioriteras. De sistnämnda har nämligen inga alternativ om de önskar dagvård på sitt modersmål. Tammerfors stad kräver också att barnet ska vara svenskregistrerat för att kommunen ska betala dagvården.

”Många av de familjer där finskan är stark har ändå någon koppling till det svenska. Det finns kanske en mor- eller farförälder som är svenskspråkig eller så har föräldrarna jobbat på svenska. Då vi i början av 2000-talet marknadsförde våra så kallade språkgruppsplatser för finska familjer sade vi att det var en möjlighet att ge svenskan en andra chans för den som vid något tillfälle hade tappat språket”, säger Maria Välimäki, föreståndare på Svenska barndaghemmet.

Antal barn och elever som tog del av svensk dagvård och undervisning i Tammerfors våren 2013:

Daghem	124
Förskola	29
Grundskola 1-9	224
Gymnasium	67

Övrig svensk- och tvåspråkig verksamhet:

Tammerfors Aktuellt: Tidning som utkommer varannan vecka och innehåller information om det mesta som händer på svenska i Tammerfors.

Svenska klubben: programkvällar, föreläsningar och bridge.

Tammerfors svenska församling: Veckoträffar för föräldrar och barn, diakoniträffar m.m. samt gemensam skriftskola för ungdomar i Tammerfors och Björneborg.

Svenska Kvinnoklubben i Tammerfors.

Tammerfors spejare: scoutkår med verksamhet för barn från 8 år och uppåt.

Svenska pensionärsföreningen i Tammerfors: Träffar varje vecka, föreläsningar och resor.

De gamlas hem: Pensionärsbostäder och gemenskap för seniorer.

Pyynikki Pohjola-Norden.

Tammerfors universitet, utbildningsprogrammet för nordiska språk.

Svenska folkpartiet, som har en representant i stadsfullmäktige (2013-).

Uleåborg

I Uleåborg kretsar det svenska i staden kring skolan och daghemmet. Det finns också andra instanser som värnar om det svenska, bland annat Svenska klubben och ämnet nordisk filologi vid Uleåborgs universitet.

Under Uleåborgs första 300 år hade svenskan en stark ställning (staden grundades 1605) och språket i stadens första skola, som grundades på 1610-talet, var svenska. Handelsförbindelserna till städer kring Östersjön var viktiga och på 1700-talet avgick fartyg nästan dagligen till rikets huvudstad Stockholm. I slutet av 1800-talet blev finskan småningom huvudspråket i det politiska och samhällsliga livet. De svenskspråkigas procentuella andel sjönk under hela 1900-talet och i dag är kring 400 av stadens 190 000 invånare registrerade som svenskspråkiga.

Också i Uleåborg bildar den svenska skolan och daghemmet en helhet där byggnader från olika årtionden sammanlänkats med varandra genom att öppna väggar eller bygga broar. Svenska Pri-

vatskolan i Uleåborg har sina rötter i Svenska fruntimmersskolan som grundades 1859 och upprätthålls i dag av Skolgarantiföreningen. Svenska barnträdgården ligger i samma hus som skolan och enligt daghemmets föreståndare Jaana Lehtiniemi råder det ingen brist på kunder.

”De svenskspråkiga och tvåspråkiga familjerna blir fler hela tiden och vi har varit tvungna att be finskspråkiga familjer ställa sig i kö”, säger Lehtiniemi.

Även om skolan och daghemmet under de senaste tio åren kunnat utvidga drömmer många i det svenska kvarteret om en ytterligare expansion. Skolgarantiföreningen har i flera år sneglat på en grön träbyggnad i samma kvarter och hoppas att projektet småningom ska ta fart, främst för att kunna erbjuda fler dagvårdsplatser för små barn.

Ett ämne som ofta tas upp i diskussionen om det svenska i Uleåborg är den Pentzinska fonden. Fonden förvaltas av Svenska Kulturfonden och dess avkastning ”skall i första hand tillfalla svenska kultur- och bildningssträvanden i Uleåborg”.²⁰ Frågan om fonden i tillräckligt stor utsträckning använts till förmån för den svenska bildningen i Uleåborg har diskuterats bland annat i lokaltidningen Kaleva. Enligt Anders Wentin, tidigare rektor och i dag ordförande för Svenska kulturens vänner i Uleåborg, har skolan fått medel då den varit i behov av dem.

”Tack vare fonden har vi kunnat utvidga, renovera och satsa på till exempel solceller.”

Det finns en allmänt utbredd uppfattning om att privatskolor skulle bada i pengar. Enligt Wentin är det en stor missuppfattning.

”Vi simmar inte i pengar. Fondpengar används inte till driftskostnader utan till långsiktiga investeringar. Och vi är sparsamma. Under senaste renovering fungerade jag själv som byggherre och därför lyckades vi pressa ner kostnaderna.”

Wentin berättar om hur det gick till då skolan behövde nya pul-

peter för tio år sedan. ”En kommunal rektor skulle ha plockat fram en möbelkatalog men jag surfade på Blocket.se (svensk webbauktionssajt) och hittade pulpeter i Luleå för 20 euro styck.”

Wentin påpekar att skolan varit tvungen att kämpa för sin tillvaro. På 1980-talet fanns det långtgående planer på att stänga skolan men skolan motsatte sig dem.

”Vi tar ingenting för givet och talkoandan lever kvar. En privat skola ger en stor frihet men också ett jättestort ansvar”, säger Wentin.

Både Wentin och skolans nuvarande rektor Sampo Backman tycker att staden uppskattar det svenska inslaget.

”De tycker att det är viktigt att vi finns och vi har språklagen på vår sida. Att ha en svensk skola är också en trumf då (ishockeylaget) Kärpät vill ha rikssvenska spelare”, säger Wentin.

Då det gäller framtiden hoppas Backman att gymnasiet ska ha tillräckligt med elever.

”Vi vet att vi är en bra skola. Det viktigaste sättet att få nya elever och lärare är att få hit dem. De flesta stannar när de ser vad som finns.”

Antal barn och elever som tog del av svensk dagvård och undervisning i Uleåborg våren 2013:

Daghem	51
Förskola	17
Grundskola 1–9	100
Gymnasium	50

**Skolan behövde nya
pulpeter för tio år sedan.
”En kommunal rektor
skulle ha plockat fram en
möbelkatalog men jag
surfade på [Blocket.se](#)
och hittade pulpeter i
Luleå för 20 euro styck.”**

Övrig svensk- och tvåspråkig verksamhet:

Uleåborgs stad har en svensk grupp med cirka 10 barn i daghemmet Allinpuiston päiväkoti.

Svenska klubben i Uleåborg: Seminarier, träffar, exkursioner.

Vikingen, tidning som ges ut av gymnasiets elevkår.

Stiftelsen Oulun Vanhainkoti – De Gamlas Hem i Uleåborg, del av bostadsaktiebolaget Oulun Aurinkokoti, Solhemmet.

Uleåborgs Pohjola-Norden.

Uleåborgs universitet.

Svenska privatskolan i Uleåborgs föräldraförening Hem och skola.

Svenska kulturens vänner i Uleåborg äger och förvaltar skolans fastigheter.

Svenska folkpartiet i Uleåborg.

Björneborg

Av Björneborgs 83 000 invånare är cirka 450 registrerade som svenskspråkiga. Det svenska i Björneborg har sina rötter i industrins framväxt på 1800-talet. En av stadens och regionens största arbetsgivare var företaget Rosenlew. I dag är Björneborgs naturliga svenska rum byggnaderna runt Elisabethstorget (Liisantorin), den svenska skolan och allaktivitetshuset Mikaelsgården. I Mikaelsgården, som invigdes hösten 2003 ordnas konserter och teaterföreställningar och där finns också den svenska barnträdgården och skolans lägsta klasser. Eleverna i Björneborgs svenska samskola äter också lunch i Mikaelsgårdens restaurang.

Att det svenska i Björneborg levtt så starkt beror dels på flera generationers arbete och dels på Svenska kulturfonden i Björneborg. Fondens stadgar godkändes 1921 och dess ändamål är ”att befrämja svenskheten i Björneborg med omnejd, samt att ekonomiskt stöda kulturföretag inom denna region”. Dessutom finns inom stiftelsen en specialfond, ”Ålderdomshjälpen i Björneborg”, vars syfte är att hjälpa äldre personer i Björneborg och Luvia.²¹

Pengar är ändå inte allt. Det krävs människor med visioner som

hela tiden ser framåt och som är beredda att jobba för det. Björneborgs svenska samskolas rektor Ulrika Hollsten sammanfattar det som många av hennes kolleger sagt: ”Vi måste ha en stark framtidstro. Undfallenhet är inget för oss.”

Och visst, för utan framtidstro skulle björneborgsskolan knappast ha satsat på en omfattande renovering av slöjdsalen, moderna smartboard-undervisningsskärmar i varje klassrum och kostnadsfritt mellanmål för gymnasieleverna, för att nämna några exempel.

Björneborgs svenska samskola grundades 1892. Skolan är privat och upprätthålls av Björneborgs svenska samskolas aktiebolag. Svenska Barnträdgården i Björneborg grundades 1898 av föreningen Arbetets Vänner och upprätthålls i dag av en understödsförening. Både daghemmet och skolan är öppna för alla, oavsett språklig bakgrund. I daghemmet har barn med svenska som modersmål och tvåspråkiga barn förtur, finskspråkiga barn kommer in i kördning. Det här har lett till att en del föräldrar anmäler sitt barn till daghemmet i en väldigt tidig ålder. Våren 2013 hade det yngsta barnet i kön nyligen döpts.

”Min förhoppning är att vi kunde få så stora utrymmen att vi kunde erbjuda det familjer önskar, det vill säga dagvård för 1–2-åringar. Men om vi utvidgar gäller det också att hitta kompetent personal, god kvalitet på vården är något vi flaggar för”, säger daghemmets föreståndare Annika Urpunen.

I jämförelse med de övriga språköarna har Björneborgs svenska skola och Svenska barnträdgården den största andelen barn och elever som kommer från enspråkigt finska hem – närmare 60 procent.²² Mellan fem och tio procent av eleverna talar svenska med båda föräldrarna – resten är tvåspråkiga.

”Vår devis är att alla lärare är modersmålslärare, det vill säga lärare i svenska”, säger Ulrika Hollsten.

Det officiella kriteriet för att få gå i skolan är att man behärskar undervisningsspråket.

**En del föräldrar anmäler
sitt barn till daghemmet
i en väldigt tidig ålder.
Våren 2013 hade det yngsta
barnet i kön nyligen döpts.**

”Som förälder borde man veta att man axlar ett jättestort ansvar då man sätter barnet i en skola där undervisningsspråket inte är barnets modersmål. Därför borde föräldrarna stödja barnen mycket mera. Jag brukar varje år ha en utvärdering med abiturienterna och många ångrar då att de inte talat mera svenska i skolan”, säger Hollsten.

Antal barn och elever som tog del av svensk dagvård och undervisning i Björneborg våren 2013:

Daghem	50 (3–5 år)
Förskola	26
Grundskola 1–9	205
Gymnasium	65

Övrig svensk- och tvåspråkig verksamhet:

Svenska klubben i Björneborg: middagar, föreläsningar, teaterresor och Lucia-fest (sedan 1950-talet) för allmänheten tillsammans med skolan i Keski-Pori kyrka.

Svenska klubben och Porin suomalainen klubi delar byggnad.

Svensk akademisk afton: Herrmiddag med föreläsning som ordnats i över 80 år. Skolans manliga abiturienter bjuds alltid på middagen.

Björneborgs svenska pensionärsförening

Pensionärsbostäder i Mikaelsgården

Svenska kulturfonden i Björneborg

Björneborgs Pohjola-Norden

Kotka

Av Kotkas cirka 55 000 invånare är närmare 540 registrerade som svenskspråkiga. I hela Kymmenedalen finns det cirka 1 200 svenskspråkiga invånare. Det svenska i Kotka påverkas, på samma sätt som de andra språköarna, av närliggande kommuner. Svenskspråkiga i Pyttis deltar till exempel i svenskt föreningsliv i Kotka och Kotka Svenska Samskola har elever från hela Kymmenedalen, från Kuusankoski, Pyttis och Fredrikshamn.

I Kotka Svenska Samskolas 125-årshistorik ritar rektor Ove Lindström tydligt upp en bild av vad som främst påverkat det svenska skolsystemet i Kymmenedalen, och i förlängningen allt det svenska i regionen. I Pyttis och Fredrikshamn fanns svenskspråkig befolkning redan i slutet av 1600-talet. I Pyttis var lantbruk och skogsbruk viktiga näringar, i Fredrikshamn handel och träindustri. Kotka och Kuusankoski har präglats av trä- och pappersindustrin, både under industrins upp- och nedgång.

Kotka Svenska Samskola (KSS) grundades 1885 och verkar sedan 1971 i en egen byggnad i stadsdelen Korela, medan det svenska daghemmet ligger inne i centrum. En stor brist i Kotka är enligt Lindström att avståndet mellan daghemmet och skolan är så stort. Daghemmets föreståndare Karin Klemola säger att en flytt skulle innebära både för- och nackdelar.

”Jag tror inte vi skulle få lika trivsamma utrymmen som vi har i dag.”

Både skolan och daghemmet upprätthålls av Kotka Svenska Samskolas garantiförening r.f. Ove Lindström är betänksam då det gäller framtiden.

”Jag sitter här och funderar på om det finns någon framtid för skolor på språköar. Det som i längden blir avgörande för oss fyra är om vi lyckas hålla kvar gymnasierna. Vi är helt beroende av att ha hela helheten”, säger Lindström.

Han hänvisar ofta till de övriga tre. Rektorerne från de fyra skolorna har regelbunden kontakt och jämför sig ofta med varandra, speciellt då det gäller ekonomin.

”Vi är fattigaste kyrkrättan om man jämför med de övriga tre. Ibland känns det som om vi inte riktigt får samma stöd av fonderna som de andra.”

Fondernas betydelse har ändå varit stor även i Kotka. Då skolan gjorde en grundrenovering kom största delen av pengarna från de finlandssvenska fonderna. Och tack vare stöd från Stiftelsen Bri-

ta Maria Renlunds minne kan garantiföreningen upprätthålla eftermiddagsverksamhet och daghem. Men som läget ser ut i dag är kotkasvenskarna trängda, åtminstone de som verkar i skolan. Kotka stads ledning försäkrar å ena sidan att man på alla sätt och vis vill bevara den svenska skolan. Å andra sidan drabbar kommunala sparåtgärder och nedskärningar även KSS, trots att den är privat. Skolan är tvungen att minska sina timresurser och till exempel den viktiga samarbetspartnern Langinkosken lukio lades ned för några år sedan. Nu kan eleverna i svenska skolan inte längre i samma omfattning läsa ryska som tillvalsämne, något de tidigare gjorde i det finska gymnasiet.

Av de fyra stora språköarna, som Ove Lindström hellre kallar arkipelag, känns Kotka mest utsatt i dag. Hela regionen har påverkats av nedskärningar inom trä- och pappersindustrin och arbetslöshetsprocenten i Kotka var i slutet av 2012 mellan 15 och 17 procent. Att stadens och regionens ekonomiska situation påverkar alla oavsett språklig bakgrund är naturligt. Och då regionens ekonomi är sämre syns det också i skolorna. När antalet elever i Pyttis svenska skola minskar börjar färre elever på sjuan i Kotka Svenska Samskola. Trots det har intresset för svensk dagvård och utbildning hållit en jämn nivå under en lång tid. Staden har också en mycket aktiv svensk pensionärsförening med över 60 medlemmar och både en svensk damkör och en svensk manskör.

Antal barn och elever som tog del av svensk dagvård och undervisning i Kotka våren 2013:

Daghem	45
Förskola	13
Grundskola 1–9	130
Gymnasium	38

Övrig svensk- och tvåspråkig verksamhet:

Örngott: regiontidning om svensk verksamhet i Kotka.

Kotka Damkör.

Manskören Kotka Sångare.

Svenska kyrkokommittén som samordnar svensk verksamhet inom de tre finska evangelisk-lutherska församlingarna i Kotka.

Söndagsskola för barn som ordnas av en förälder i familjens hem.

Lokalavdelningen Svenska folkpartiet i Kotka med omnejd r.f. har en ledamot i stadsfullmäktige (2013–) som också sitter i stadsstyrelsen.

Kotka Pohjola-Norden.

Kymenlaakson sotalapset r.y. – Kymmenedalens krigsbarn r.f.

Språköarnas styrkor och svagheter

Språköarna kan analyseras och jämföras sinsemellan med hjälp av en så kallad SWOT-analys. SWOT-analysen är ursprungligen ett företagsekonomiskt hjälpmedel som länge använts inom strategisk planering. Numera används analysmetoden inom många olika slags organisationer för att beskriva deras interna styrkor och svagheter och deras relationer till omvärlden.

SWOT-analysen utgår från styrkor (interna), möjligheter (externa), svagheter (interna) och hot (externa). Ordet härrör från engelskans *strengths, weaknesses, opportunities and threats*.

Tammerfors som svensk språkö

Styrkor	Svagheter
<p>Starka egna institutioner – skola, församling, tidning (Tammerfors Aktuellt), m.fl. Tydlig "skolväg", allt i samma kvarter. En av de kändaste och största språk-öarna. Stort intresse för svensk dagvård.</p>	<p>Beroende av få eldsjälär. Utmaning att upprätthålla/skapa nya kontakter till Svenskfinland. Svårt att hitta samtliga svensk- och tvåspråkiga evenemang på webben.</p>
<p>Centralt läge med goda förbindelser. Det svenska i staden är väldokumenterat i forskning. Påverkas av hela Tammerforsregionens uppsving, näst största stadsregionen. Nordens hus kan förena olika intressen. Stöds av kommunen.</p>	<p>Risk för inbesparingar som drabbar statsandelarna till privatskolor. Utmanande att få svensk dagvårds- och undervisningspersonal.</p>
Möjligheter	Hot

Uleåborg som svensk språkö

Styrkor	Svagheter
<p>Tydlig "skolväg", allt i samma kvarter. Skolan central – få andra svenska aktörer. "Öronmärkt" fond som tryggt investeringar. Bostäder åt gymnasieelever. Inkluderat sverigefinska återflyttare.</p>	<p>Beroende av få eldsjälär. Litet svenskspråkigt befolkningsunderlag (växer svagt). Svårt att hitta samtliga svensk- och tvåspråkiga evenemang.</p>
<p>Kunde vara norra Finlands svenska/nordiska port. Kunde samarbeta med Uleåborgs universitet om språkbadspedagogik. Lockar svenskspråkiga från Österbotten. Stöds av kommunen.</p>	<p>Långt geografiskt avstånd till resten av Svenskfinland. Risk för inbesparingar som drabbar statsandelarna till privatskolor. Utmanande att få svensk dagvårds- och undervisningspersonal.</p>
Möjligheter	Hot

Björneborg som svensk språkö

Styrkor	Svagheter
Tydlig "skolväg", allt i samma kvarter. Nybyggda Mikaelsgården föreningar. Svenska Kulturfonden i Björneborg möjliggör egna satsningar. Svensk dagvård och skola lockar.	Beroende av få eldsjälär. Svårt att hitta samtliga svensk- och tvåspråkiga evenemang. Egen fond gör att kulturlivet ibland hamnar utanför gemensamma finlandssvenska satsningar.
Svenska Klubben föregångare med att synliggöra det svenska och öppna dörrarna mot det finska. Stadens inställning till det svenska – positiv, men mer ord än handlingar.	Arbetsläget i regionen. Risk för inbesparingar som drabbar statsandelarna till privatskolor.
Möjligheter	Hot

Kotka som svensk språkö

Styrkor	Svagheter
Enhetsskola med starka traditioner som betjänar hela Kymmenedalen. Aktiva pensionärer som jobbar för det "svenska rummet". Egen tidning (Örngott).	Beroende av få eldsjälär. Forskningsunderlag för det svenska i staden svagt. Skola och daghem på olika plats. Svårt att på webben hitta samtliga svensk- och tvåspråkiga evenemang.
Möjligt att utveckla Kotka till knutpunkt för nordiskt/ryskt samarbete? Närhet till svensk verksamhet i Lovisa och Östra Nyland möjliggör samarbete med svenskspråkiga aktörer.	Kotkas ekonomi: nedskärningar och arbetslöshet drabbar regionen. Attityderna mot svenskan påverkas av ryskans starkare ställning. Risk för inbesparingar som drabbar statsandelarna till privatskolor.
Möjligheter	Hot

Sammanfattning

De så kallade traditionella språköarna ser utåt rätt lika ut. Tittar man närmare på dem finns det mycket som skiljer dem åt. Städernas befolkningsstruktur, arbetsmöjligheter och utbildningsmöjligheter är olika. Likaså varierar såväl städernas som skolornas ekonomi och det i sin tur påverkar i hur stor grad språköarna är beroende av fondpengar.

I städernas information utåt har städerna olika strategier. Uleåborg har en uppdaterad svensk webbplats där länkar till den svenska skolan och till Svenska Klubben finns tydligt på första sidan. Björneborgs finska webbplats har ingen länk till den svenska skolan men nog till daghemmet. På den engelska webbplatsen Discover Pori Region saknas den svenska skolan och det svenska daghemmet. På Tammerfors finska webbplats hittar man svensk utbildning och dagvård om man söker på rätt område eller under rubriken ”privat dagvård”. Tammerfors engelska webbplats har en länk till det svenska daghemmet men inte till den skolan. På Kotkas finska webbplats är det lätt att hitta en länk till den svenska skolan. En länk till det svenska daghemmet finns under rubriken ”privata daghem”. På Kotkas engelska webbplats finns ingen information om möjligheten till svensk dagvård eller utbildning.²³

Om en person med inga eller svaga kunskaper i finska överväger att flytta till någon av de ovannämnda städerna och är intresserad av svensk dagvård eller utbildning är Uleåborg den enda staden som berättar om alternativen. De ”fyra stora” språköarna har starka svenska institutioner – tillsammans med städerna kunde de bli ännu bättre på att berätta om dem.

Hemma igen

Lotta Vappula är född och uppvuxen i Tammerfors. Efter åtta år på Åbo Akademi i Åbo, utbytesstudier i USA, Österrike och Danmark och praktik i Spanien och USA är hon hemma igen. Vi sitter i barndomshemmet i Kaleva, där hon bor tillsammans med sina föräldrar medan hon letar efter en egen lägenhet. Dagen innan har hon börjat på ett nytt jobb, på ett företag som verkar inom partihandeln.

Lotta Vappula och hennes tre syskon, en äldre bror och två yngre systrar, har alla gått i Svenska Samskolan i Tammerfors. Att föräldrarna Tiina och Ilkka Vappula, som är finskspråkiga, i tiden valde just den skolan för sina barn är något de aldrig ångrat.

”Det är det bästa beslutet vi någonsin gjort”, säger Tiina Vappula. Hon fortsätter:

”Vi har fyra barn och vi har aldrig haft några problem. Det var så lätt att samarbeta med skolan. Jag var aktiv i skolan och jag lärde känna många som jobbar där och på dagiset. Jag kunde lita på att någon skulle ringa mig om det blev problem med barnen. Det var helt enkelt tryggt”, säger Tiina Vappula.

När hon och hennes man för över trettio år sedan funderade på olika skolalternativ ville de att barnen skulle lära sig ett nytt språk i skolan. De övervägde tyska men det fanns ingen skola i Tammerfors som kunde ge utbildning på tyska hela vägen till gymnasiet. Den svenska skolan hade däremot ”hela paketet” och beslutet underlättades av att både Tiina och Ilkka Vappula studerat i Sverige.

Familjen Vappula har ibland fått höra att barnen haft det lätt eftersom det är enklare att komma in på svenskspråkig högskoleutbildning än på finskspråkig.

”Det är inte sant. Jag har jobbat med språket hela min skoltid och det har krävt mycket arbete. I Tammerfors hör man ju aldrig svenska”, säger Lotta Vappula.

Trots att Vappula är fullständigt tvåspråkig övervägde hon aldrig att börja studera på finska efter gymnasiet.

”Då jag gått hela grundskolan och gymnasiet på svenska tänkte jag att jag fortsätter hela vägen.”

För unga vuxna som vill ha verksamhet på svenska i Tammerfors finns det inte många alternativ. Barnfamiljer hittar varandra genom församlingen eller daghemmet men hur är det för dem som inte har barn? Svenska klubben och Svenska kvinnoklubben lockar främst lite äldre personer.

”Jag kunde tänka mig att starta en grupp som kan hitta på olika aktiviteter tillsammans”, säger Lotta Vappula.

Då Lotta Vappula och hennes syskon var små försökte föräldrarna stöda deras svenska genom att anställa svenskspråkiga barnvakter och med att köpa svenska barnfilmer. Kompisarna talade de alltid finska med och alla hobbyer gick på finska. An efter att barnen började i den svenska skolan blev syskonens gemensamma språk svenska. Lotta Vappula talar fortfarande svenska med sin bror och med hans son som snart fyller ett år.

”Om jag får barn kommer jag också att tala svenska med henne eller honom – om jag bor i Tammerfors. Om jag bor i Närpes skulle jag tala finska med barnet.”

5. Nyttan med svenskan är tvåspråkigheten

Hur ser unga vuxna på de stora språköarna på sin framtid? Hur tänkte de då de efter nian skulle välja gymnasium? Hur tänker de nu då det gäller att fatta beslut om vad de ska göra efter gymnasiet? Ser de någon särskild nytta med att ha fått sin gymnasieutbildning på svenska?

Bakgrundsmaterialet för det här kapitlet kommer från intervjuer med sammanlagt 25 abiturienter och andra gymnasieelever på de fyra stora språköarna. De intervjuade elevernas språkliga bakgrund är blandad. Två har svenska som hemspråk, tretton har finska som hemspråk medan tio har både svenska och finska som hemspråk. Studiehandledare och rektorer har också intervjuats om elevernas studieval.²⁴

Vill studera på svenska

Eftersom en överväldigande majoritet av studenterna från gymnasierna i Tammerfors, Björneborg, Kotka och Uleåborg är tvåspråkiga kunde man tänka sig att de efter gymnasiet väljer att studera på finska i lika hög utsträckning som på svenska. Det här är också en hypotes som Catharina Lojander-Visapää jobbat med.

”Men av alla studenter från svenska gymnasier väljer under tio procent att fortsätta på finska”, säger hon.

Också många av de intervjuade abiturienterna vill fortsätta sina studier på svenska. I Björneborg och Tammerfors var det flera som nämnde Åbo Akademi och Hanken, i Uleåborg var det många som siktade på studier i Sverige. I Kotka fanns abiturienter som var osäkra på om deras kunskaper i svenska är tillräckliga för fortsatta

**Av alla studenter från
svenska gymnasier väljer
under tio procent att
fortsätta på finska.**

studier på svenska. Gemensamt för alla, utom en, var att de ville flytta bort från sina hemstäder – för att studera, för att se något annat, för att komma bort och för att få bo på en större ort.

Nyttan av svensk utbildning?

Samtliga intervjuade nämner tvåspråkighet som en styrka och speciellt de som kommer från enspråkigt finska familjer är nöjda över att deras föräldrar eller de själva valt svensk skola. Fler möjligheter då man väljer utbildning efter gymnasiet, bättre språkkunskaper och nytta i arbetslivet är några av fördelarna abiturienterna räknar upp.

De abiturienter som har svenska som hemspråk ville studera på svenska för att det är deras modersmål. De som har finska som hemspråk eller som är tvåspråkiga med en stark finska vill studera på svenska för att inte glömma språket.

"Jag talar bara svenska hemma. Jag ska söka till teaterhögskolan och bli skådespelare. Jag flyttar knappast tillbaka, Tammerfors är en för finsk stad för mig."

Pontus Saxén, Tammerfors.

"Jag vill fortsätta med musik, på Sibeliusakademien. Eller så söker jag till Hanken. Språket spelar inte så stor roll för mig."

Annika Lyytikäinen, Kotka.

"Jag ångrar mig inte men jag funderar ibland på om det skulle ha gått bättre för mig om jag gått i finsk skola."

Emil Honkanen, Kotka.

”Min mamma talar inte svenska och det har varit svårare för mig och mina syskon att göra skolarbeten. Om fler finskspråkiga sätter sina barn i svensk skola så förändras kanske attityderna mot det svenska till det bättre. Det har varit nyttigt att gå i svensk skola – det kommer att vara lättare att få jobb.”

Nina Lepaus, Tammerfors.

Bort hemifrån

I varje skola finns också flera elever som börjat i den svenska skolan först efter grundskolan. Omväxling, en chans att flytta hemifrån eller en möjlighet att satsa mer på idrotten är några av orsakerna abiturienterna nämner.

Förr i tiden var internatboendet typiskt för språköskolorna. Elevhem har funnits på alla stora språköar men den enda orten som i dag upprätthåller en liknande verksamhet är Uleåborg, där många gymnasieelever kommer från Österbotten, främst Nykarleby och Karleby. Beslutet att flytta hemifrån har antagligen underlättats av att föreningen Svenska kulturens vänner i Uleåborg kan förse gymnasieeleverna med bostäder och ge bidrag för regelbundna besök till hemorten.

”Efter nian i Grankulla tänkte jag söka till Norsen eller Mattlidens gymnasium. Jag ville ändå ha omväxling och flyttade därför hit och bodde i början hos min mormor och morfar.”

Benjamin Grumann, Björneborg.

”Jag gick grundskolan i Karleby. Största orsaken att jag sökte till Uleåborg var idrottsakademin. Samarbetet med den har fungerat jättebra. Efter

gymnasiet vill jag studera i Sverige – Umeå skulle vara bra. Det är nära, det går båt från Vasa och man kan spela fotboll där.”

Marcus Kåla, Uleåborg.

Att byta skolspråk

Studerande som gått i finsk grundskola och bytt skolspråk när de börjat i det svenska gymnasiet finns också. En del har valt svensk skola för att de är språkintresserade och för att de ytterligare vill förbättra sina kunskaper i svenska. Andra har velat prova på något nytt, lockade av skolans goda rykte och en del av dem har märkt att vardagen i skolan är mer tvåspråkig än vad de föreställde sig innan.

”Då jag gick i högstadiet i Nokia hade vi besök av några tjejer som berättade om svenskt i Finland. Då fick jag idén att söka hit.”

Eerika Karstila, Tammerfors.

”Jag tyckte att svenska var ett intressant språk och min faster jobbade här. Men speciellt modersmålet har varit svårt. För oss som talar finska är det ganska svårt att lära sig svenska eftersom alla talar finska med varandra utanför klassrummet.”

Siiri Harju, Uleåborg.

Studiehandledarna berättar

”Att byta skolspråk är inte lätt. I nian funderar många elever på att börja i en finsk skola istället för att fortsätta i vårt gymnasium men väldigt få gör det”, säger Anne Karlsson som är studiehandledare i Björneborgs svenska samskola. Hon säger att gymnasiebenägenhe-

ten i skolan alltid varit hög – det finns inga alternativ för den som vill fortsätta studera på svenska.

”Varje år finns det mellan två och tre som börjar i finsk yrkesskola efter nian. Men 90 procent fortsätter i eget gymnasium. Det är också svårt att bryta sig loss från skolgemenskapen. Vi är som en stor familj, på gott och ont”, säger Karlsson. Enligt henne är tre orter mer populära än andra då abiturienter funderar på var de ska fortsätta studera: Åbo (Åbo Akademi), Vasa (Åbo Akademi) och Helsingfors (Hanken).

I Svenska samskolan i Tammerfors säger studiehandledare Jan Almark att varje studentklass är unik och att det finns stora variationer i vad studenterna gör efter gymnasiet: ”Åbo Akademi, Hanken, Helsingfors universitet och Stockholms universitet är populära. Det finns olika trender, ett år började fyra killar vid Tammerfors tekniska högskola så det går inte att göra generaliseringar.”

Almark påpekar att en del studenter som inleder sina högskolestudier på svenska småningom byter studiespråk till finska: ”De har gått hela sin skola på svenska och vill därför studera på svenska. Men många som läser juridik på svenska börjar med tiden skriva tentsvar och essäer på finska eftersom en stor del av litteraturen och föreläsningarna är på finska.”

Också i Tammerfors söker sig över 90 procent av grundskolans nior till gymnasiet. Majoriteten börjar i den egna skolan men de som vill ha extra kurser i musik eller konst söker sig ofta till andra gymnasier: ”Idrottarna har vi lyckats bättre med att hålla kvar eftersom vi samarbetar med idrottsakademin.”

Också i Svenska privatskolan i Uleåborg väljer kring 90 procent av eleverna i klass nio att fortsätta i det egna gymnasiet.

”Men det beror på hur det har varit i klassen. Många väljer det egna gymnasiet för att det är ett tryggt val både för eleven och för föräldrarna men det finns lika många orsaker som det finns familjer”, säger studiehandledare Eva Åström.

Enligt henne söker sig studenterna från Uleåborg ofta till Åbo, Vasa, Helsingfors och olika studiestäder i Sverige då de fortsätter i universitet, högskola, yrkeshögskola, eller till militären. Några reser också utomlands för att jobba.

”Det är en salig blandning. De som börjar studera i Sverige väljer olika orter. Där går man efter utbildning, orten spelar en mindre roll.”

I Kotka Svenska Samskola lyfter studie- och elevhandledare Jaana Stenberg-Pousi fram en utmaning som är vanlig för de flesta skolor på språköar: ”Vi har stor variation i årskullarnas storlek. Elevantalet i en årskull kan variera mellan 10 och 30 barn och det är något vi måste beakta i planeringen.”

I Kotka är det egna gymnasiet populärt bland eleverna i klass nio, mellan 80 och 90 procent fortsätter i samma skolhus: ”Då och då händer det att en lite större grupp elever söker sig till yrkesskola, finskt gymnasium eller till ett specialgymnasium men det är inte så vanligt, säger Stenberg-Pousi.

Abiturienterna i sin tur söker sig vidare främst till svenskspråkiga utbildningar men Stenberg-Pousi kan inte lyfta fram några trender: ”Trenden är snarare att de söker sig lite överallt eller håller ett sabbatsår.”

Gruppintervjuerna med abiturienterna berättar om vad just de här unga vuxna tänker om sin framtid i dag men svaren går inte att generalisera. Studiehandledarna lyfter fram att det inte finns statistik på vart studenterna söker sig efter gymnasiet och att valen varierar från år till år. Ett system som följer upp var forna elever börjar studera skulle ge värdefull information både för skolorna och för forskare. Eftersom största delen av språköarnas svensk- och tvåspråkiga unga vuxna flyttar hemifrån efter gymnasiet skulle det också vara intressant att följa upp hur många som flyttar tillbaka till språkön senare i livet.

6. ”Små språköar” - stora utmaningar

Utöver de fyra så kallade traditionella språköarna fanns det våren 2013 tolv enspråkigt finska orter med svensk skola i Finland. I det här kapitlet beskrivs de här ”små språköarna” i korthet. Uppgifterna om antalet invånare med svenska som modersmål, elevantal och information om webbplatser beskriver situationen våren 2013.²⁵

Kuusankoski – Kouvola

I Kouvola bor i dag närmare 320 personer som registrerats som svenskspråkiga. Den gamla bruksorten Kuusankoski har haft en svensk skola sedan 1914. Skolan är i dag kommunal, ligger i Kymin ammattikouulus byggnad och har 17 elever i årskurserna 1–6. Svenska lekskolan i Norra Kymmenedalen är ett privat daghem av vilket kommunen köper dagvård. Daghemmet grundades 1983 och har 21 platser för barn i åldern 2–6 år.

Tillsammans med daghemmet vill skolan locka både svensk- och tvåspråkiga familjer. Skolans rektor Sanna Eloranta hoppas på att i framtiden få fler elever. De stora nedskärningar och uppsägningar som under de senaste åren drabbat bland annat industrin i Kymmenedalen märks också i skolan.

Eloranta jobbar som bäst med att öka skolans synlighet, bland annat genom ett samarbete med biblioteket och genom att ordna Svenska dagen-fest.

”Det är kämpigt men roligt, man kan inte ligga lågt.”

Med tanke på skolans framtid hoppas Eloranta på att kunna starta eftermiddagsverksamhet på svenska för de yngsta eleverna:

**Det är kämpigt men roligt,
man kan inte ligga lågt.**

”Allt påverkar allt. Det att vi inte har eftis kan göra att vissa familjer väljer bort vår skola om en annan kan erbjuda det.”

En stor del av skolans elever väljer att fortsätta i Kotka Svenska Samskola men för vissa känns avståndet för långt. På Kouvolas webbplats (på finska) finns en länk till den svenska skolan men ingen information om det svenska daghemmet.

Övrig svensk- eller tvåspråkig verksamhet:

Skolans föräldraförening ordnar föräldramöten, utflykter, teater- och museibesök och understöder olika skolprojekt ekonomiskt.

Varkaus

På den gamla bruksorten Varkaus bor knappt 23 000 invånare av vilka 50 är registrerade som svenskspråkiga. I staden finns svensk förskola och skola, klass 1–6, med sammanlagt 20 barn. Hösten 2013 inleds svensk verksamhet också för femåringar.

Den svenska skolan upprätthålls av staden och har under de senaste åren lockat främst elever från hem där man talar finska. Skolan grundades 1919 av en garantiförening och fanns i början i företaget A. Ahlströms utrymmen. I dag ligger skolan i den finska Tehtaan koulu men flyttar igen hösten 2013.

”Vi har varit tvungna att flytta många gånger. Det är synd, eftersom det gör det svårare att marknadsföra skolan”, säger Sari Tuomaala, som var rektor för skolan i början av 2013.

Varkaus svenska skola marknadsför sig som en språkskola där man undervisar finska på modersmålsnivå. I årskurs 5–6 undervisar man bland annat engelska, fysik och kemi på finska för att förbereda eleverna på att fortsätta sin skolgång på finska i Päiviönsaaren koulu. Där kan eleverna läsa extra kurser i svenska och enligt Tuomaala skriver många elever A-svenska i studentexamen med goda resultat.

”Det här är en pärla i Savolax och jag hoppas att både invånare och beslutsfattare skulle inse hur viktigt det är att lära sig flera olika språk.”

På Varkaus webbplats (på finska) finns information om den svenska skolan.

Hyvinge

Hyvinge har över 45 000 invånare av vilka 370 är registrerade som svenskspråkiga.

I staden finns ett svenskt daghem, förskola, skola och en aktiv skolförening. Daghemmet i Svenska gården upprätthålls av Folkhälsan Syd och har i dag 47 barn i åldern 1–6 år. Barnen är indelade i tre grupper: en för barn med svenska som modersmål, en språkbadsgrupp för barn med finska som modersmål och en gemensam förskolegrupp för barn som ska börja i den svenska skolan.

Den svenska skolan i Hyvinge grundades 1894 och drivs i dag av kommunen. Tidigare var skolan privat och upprätthölls av skolföreningen. Skolhuset är en del av Svenska gården (byggd 2002) och bildar tillsammans med daghemmet en svensk helhet med skyddad innergård. Skolan har cirka 50 elever i årskurs 1–6. Eleverna kommer främst från Hyvinge men också från grannkommunerna Riihimäki och Hausjärvi. Största delen av eleverna går klasserna 7–9 i Helsinge skola i Vanda.

På Hyvinge stads webbplats (på finska) finns information om svenska skolan och om Folkhälsans daghem.

Övrig svensk- eller tvåspråkig verksamhet:

Hyvinge Skolförening rf ordnar verksamhet både för barn och vuxna. För barn finns bland annat sport-, bildkonst- och bakningsklubbar och för vuxna vattengymnastik, vinkvällar och syklubb.

Folkhälsan i Hyvinge rf.

Hyvinkään Pohjola-Norden.

Svenska folkpartiet, Hyvinge lokalavdelning.

Församlingen erbjuder kyrkliga förrättningar på svenska och ungdomar från Hyvinge kan delta i svensk skriftskola i Vanda. De vackraste julsångerna och Luciafest arrangeras årligen i samarbete med Svenska skolan i Hyvinge.

Lahtis

Lahtis har kring 103 000 invånare av vilka 340 är registrerade som svenskspråkiga. Om man räknar med grannkommunerna uppgår antalet svenskspråkiga till drygt 600. I språkösammanhang hör Lahtis till ”nykomlingarna” med daghem från 2003 och skola från 2004. Skolan och daghemmet ligger cirka två kilometer från varandra på olika sidor om staden – något som både daghemmet och skolan hoppas att ska ändras inom de närmaste åren.

Det svenska daghemmet har i dag 47 barn i åldern 1–5 år och upprätthålls sedan januari 2012 av Folkhälsan Syd. Det erbjuder dagvård för svenskspråkiga barn och språkbadsdagvård för finskspråkiga barn. Samtliga barn kan fortsätta i den svenska förskolan.

Svenska skolan i Lahtis är en av stadens 24 grundskolor och den har 46 elever som är indelade i tre grupper. Skolan tar emot elever från Lahtis samt från grannkommunerna Hollola, Orimattila, Nastola, Vääksy och Heinola. Skolan är centralt belägen och delar skolgård, matsal och gymnastiksal med Lotilan koulu. Undervisning i slöjd sker på finska i Lotilan koulu.

Svenskspråkiga elever i årskurs 7–9 kan gå i Tiirismaan koulu där de får undervisning på svenska 13 timmar i veckan. Svensk eftermiddagsverksamhet ordnas av Folkhälsan Syd i skolans ut-

rymmen. Verksamheten är främst öppen för skolans egna elever men även för andra barn med intresse för det svenska språket. Lahtis stads svenska webbplats har inte information om dagvårds- och utbildningsmöjligheterna på svenska. Däremot finns informationen på finska.

Övrig svensk- eller tvåspråkig verksamhet:

Föräldraföreningen i Lahtis

Pohjola-Norden i Lahtis är en aktiv förening som bland annat ordnar svensk samtalsklubb, litteraturcirkel, "språkbud" i simhall och teaterresor.

Svensk gudstjänst hålls några gånger per år.

Jyväskylä

Jyväskylä har cirka 133 000 invånare av vilka knappt 300 är registrerade som svenskspråkiga. I Jyväskylä har staden sedan 1999 ordnat svensk dagvård. Under åren har platsen för den svenska dagvården varierat och antalet barn har ökat från 15 till 33. I dag finns verksamheten, som också inkluderar förskola, i Sidofickans daghem i Nenäinniemi. Sedan 2012 har daghemmet också en grupp för finskspråkiga barn som vill lära sig svenska, i gruppen med tvåspråkig pedagogik. I praktiken innebär det att en barnträdgårdslärare största delen av tiden talar svenska med barnen.

I Jyväskylä finns ingen egen svensk skola. Den svenska undervisningen arrangeras i Pohjalammen koulu där det finns en svensk undervisningsgrupp. Den svenska gruppen har två lärare och cirka 17 elever i två sammanslagna klasser. Från årskurs tre är eleverna integrerade i den finskspråkiga undervisningen i ämnena musik och slöjd. Eftermiddagsverksamhet på svenska finns inte.

Ann-Sofie Sivelä som är lärare i Pohjalammen koulu säger att arrangemanget fungerar bra.

"Vi är en svensk grupp i en finsk skola och vi är väldigt glada

över att inte vara ensamma. Det skulle vara tungt att vara en egen liten skola och till exempel sköta hela administrationen på egen hand.”

År 2009 började den första svenskspråkiga eleven i högstadiet. I dag går 10 elever i årskurserna 7–9 i Kuokkalan yläaste där de får en del av undervisningen på svenska.

Jyväskylä stads svenska webbplats har information om svensk småbarnsfostran och undervisning.

Övrig svensk- eller tvåspråkig verksamhet:

Svenska sällskapet i Jyväskylä, som grundades 2002, ordnar verksamhet för barn och vuxna. Föreningen har bland annat ordnat vintersportdag, skidskola, skogsvandringar, föredrag, konserter och teaterresor.

Pohjola-Norden i Jyväskylä ordnar bland annat evenemang, teaterresor och tema-kvällar.

Vid Jyväskylä universitet kan man studera svenska vid humanistiska fakulteten. Universitetets forskningsenhet Soveltavan kielentutkimuksen keskus (Solki) forskar bland annat i språkinläring.

Jyväskylä svenska folkpartiet r.f.

Tavastehus

Tavastehus har cirka 67 000 invånare av vilka 215 är registrerade som svenskspråkiga. I stadens finns svenskt daghem, förskola och en svensk klass (årskurserna 1–3) i den finska skolan Seminaarin koulu.

Daghemmet Tomtebo inledde sin verksamhet 2004 och upprätthölls i början av Tavastsvenska föräldraföreningen. Daghemmet övergick i stadens regi 2008 men blev två år senare en del av det privata företaget Jaarlin päiväkodit. I samma veva bytte daghemmet namn till Jappebo. Jappebo har i dag 17 barn i åldern 1–6 år och hösten 2013 ökar antalet med fem barn. I daghemmet finns också språkbadsbarn men de har ingen separat grupp utan är tillsammans med de övriga barnen.

Camilla Junnikkala som leder Jappebo säger att intresset för den svenska dagvården har ökat. Samtidigt är det ett problem att verksamheten är relativt osynlig: ”Ibland får jag en känsla av att staden inte vill ha oss eftersom det finns så lite information om den svenska verksamheten.”

I den svenskspråkiga skolklassen, som har 12 elever, ges undervisning på svenska i alla ämnen förutom i gymnastik. Barnen i årskurs tre får dessutom undervisning i musik och textilslöjd på finska. Elever i årskurserna 4–6 är integrerade i den finskspråkiga undervisningen men får undervisning på svenska åtta timmar i veckan. Hösten 2013 utökas den svenska verksamheten och inkluderar 17 barn i klasserna 1–4 i två sammansatta grupper.

”Det blir roligt att få en kollega. Det här är en stor skola med över 700 elever och ibland kan det kännas lite ensamt. Jag vill att skolans verksamhet ska vara på svenska och därför samarbetar vi mera med andra språköskolor och med Jappebo daghem än med finska klasser i Seminaarin koulu”, säger Susanne Wiklund som är lärare för den svenska klassen.

Föräldraföreningen ordnar morgon- och eftermiddagsvård på svenska.

Tavastehus svenska webbplats har en länk till den svenska klassen och till det svenska daghemmet.

Övrig svensk- och tvåspråkig verksamhet:

Tavastsvenska föräldraföreningen stöder verksamhet för barn och unga inom dagvård, förskola och skola.

Pohjola-Norden i Tavastehus.

Tavastsvenskarerna, förening som jobbar för finlandssvenska kulturen och nordism och som vill vara är en länk mellan de svenskspråkiga i Tavastehusnejden.

Familjeklubb, som ordnar verksamhet för barnfamiljer, oavsett hemspråk.

Bokcirkel, som ordnar diskussioner kring litteratur, kulturevenemang och teaterresor.

Salo

Av Salos cirka 55 000 invånare är knappt 600 registrerade som svenskspråkiga. Salo har en svensk skola och ett svenskt daghem, vilka ligger 15 kilometer från varandra. Halikko svenska skola grundades för 15 år sedan och har i dag 11 elever i årskurserna 1–6. Skolan ligger i samma byggnad som Mustamäen koulu och har två lärare. Hösten 2012 gjordes ett förslag enligt vilket staden borde ha stängt skolan för att spara kostnader, men utbildningsnämnden stod enhälligt bakom skolan.

”En stor del av osäkerheten för framtiden har att göra med Salos ekonomi överlag. Många arbetsplatser har försvunnit och folk har flyttat bort”, säger skolans rektor Marie Cygnel-Sennerby.

Den svenska skolan har enligt Cygnel-Sennerby stöd bland politiker och tjänstemän och kommer att fortsätta sin verksamhet som förr. Om eleverna efter lågstadiet vill fortsätta sin skolgång på svenska är de tvungna att pendla till Åbo.

I Salo kan man få svensk dagvård i Pahkavuori daghems siskongrupp Solstrålarna. Gruppen har i dag 18 barn och för att få vara med i den krävs att barnet talar svenska med åtminstone en förälder.

”Vi får då och då önskemål att ta emot helt finskspråkiga barn men det skulle bli för tungt för oss. Det skulle kräva mer personal och det är redan nu svårt att få personal”, säger daghemmets chef Thua Vanhanen.

På Salos svenska webbplats finns information om den svenska daghemsgruppen men inte om skolan. På den finska webbplatsen finns däremot information om den svenska skolan.

Övrig svensk- eller tvåspråkig verksamhet:

Pohjola Norden i Salo, ordnar bland annat teaterresor och författarsamtal.
Svenska folkpartiet i Salo.

Klövskog i Nurmijärvi

I Nurmijärvi finns cirka 40 000 invånare av vilka 490 är registrerade som svenskspråkiga. I kommunen finns en svensk skola, Vendlaskolan, som grundades 2004 och som ligger i Klövskog. Det finns också ett svenskt daghem, Äppelgården, som har plats för 54 barn.

Vendlaskolan har i dag 46 elever i tre sammansatta klasser. Ända sedan skolan inledde sin verksamhet har den funnits i en så kallad barack på skolan Syrjälän koulus gård. Vendlaskolan har också tillgång till ett egnahemshus vid samma gårdsplan. Utrymmena är enligt rektor Nina Kuitula otillräckliga.

”Ända sedan starten har det funnits planer på ett nybygge men av olika orsaker har det inte blivit av. Hösten 2013 är det meningen att byggandet av en tillbyggnad äntligen ska börja.”

Skolans största utmaning har enligt Kuitula varit att hitta behörig personal: ”Där skulle vi behöva hjälp. Om lärarna inte är behöriga betyder det turbulens med nya lärare varje höst och det är svårt att jobba långsiktigt.”

Även om det från Klövskog är relativt korta avstånd till huvudstadsregionens tvåspråkiga kommuner och verksamhet på svenska tycker Kuitula att språkö är ett beskrivande ord för det svenska i Nurmijärvi.

”Vi är helt strandsatta här. Det är ovanligt att höra svenska i butiker eller på gatan och fast det är nära till Vanda och Esbo så åker man inte dit för att delta i svensk verksamhet.”

På Nurmijärvis svenska webbplats finns en länk till Vendlaskolan men inte till det svenska daghemmet. Information om det

svenska daghemmet finns däremot på kommunens finska webbplats.

Övrig svensk- eller tvåspråkig verksamhet:

Svenska Föreningen i Nurmijärvi ordnar aktiviteter för den svensk- och tvåspråkiga befolkningen.

Hem och skola bedriver eftermiddagsverksamhet för Vendlaskolans elever.

Kervo

I Kervo finns närmre 34 500 invånare av vilka knappt 390 är svenskspråkiga. I Kervo har det funnits verksamhet på svenska långt innan skolan öppnades för några år sedan. Kervo svenska ungdomsförening grundades 1909 och är fortfarande aktiv. Föreningen ordnar bland annat teater, resor och temakvällar. Eftermiddagsverksamhet fanns också innan Kervo hade en egen svensk skola.

Ännu för två år sedan åkte Kervos svenska skolbarn till Mårtensby skola i Sibbo men hösten 2011 öppnade Kervo en egen svensk skola, Svenskbacka skola. Skolan har i dag 22 elever i årskurs 1–6, vilka är indelade i två grupper. Hösten 2013 förändras grupperna i och med att 15 nya ettor börjar.

”Vi är en ung skola och det kommer att ta en stund innan folk hittar oss”, säger rektor Taina Tuominen.

Skolan och Folkhälsans daghem Trollebo ligger i samma byggnad och där finns även det finska daghemmet Niinipuun päiväkoti. Trollebo har 35 barn och erbjuder dagvård och förskola på svenska och språkbad för finskspråkiga barn. Att det finns ett finskt daghem i samma byggnad ger fördelar säger Tuominen, trots att de gemensamma aktiviteterna är få.

”Niinipuus barn går genom vår korridor till matsalen och många av dem är intresserade av oss och vill visa att de kan några ord på svenska.”

På Kervos svenska webbplats finns ingen information om den svenska skolan eller det svenska daghemmet. På den finska webbplatsen finns information om skolan och en länk till det svenska daghemmet.

Övrig svensk- och tvåspråkig verksamhet:

Svenskbacka hem och skola rf.

Kervo svenska ungdomsförening.

Folkhälsan i Kervo, som bland annat ordnar eftermiddagsverksamhet, familjekafé och Lucia.

Svenska folkpartiet i Kervo rf.

Keravan Pohjola-Norden.

Klemetskog, Tusby

Tusby har cirka 38 000 invånare av vilka 600 är registrerade som svenskspråkiga. Klemetskog skola, som grundades 1894, är den enda svenskspråkiga skolan i Tusby. Skolan upprätthålls av kommunen och har i dag 57 elever från förskolan till årskurs sex. Det finns också eftermiddagsverksamhet på svenska och en svensk grupp i daghemmet Kievari, som ligger i Hyrylä cirka åtta kilometer från skolan.

Trots det korta avståndet till de tvåspråkiga kommunerna Sibbo, Esbo, Helsingfors och Vanda tycker skolans rektor Jyrki Kaarila att man bra kan tala om en språkö.

”Det är väldigt finskspråkigt här. Skolan är den enda platsen utöver hemmet där barnen talar svenska. Eleverna kommer från tvåspråkiga hem där finskan dominerar.”

Kaarila önskar att det fanns mer verksamhet på svenska i kommunen, främst för barnen.

”Vad som helst som stöder deras språkliga identitet: teaterbesök, klubbar etc. Men först borde man göra en kartläggning av vad

det finns intresse för. Svensk verksamhet utanför skolan skulle vara bra för sammanhållningen.”

Enligt Kaarila behöver barnen också stöd i sin identitet: ”Så att de själva skulle uppskatta sin tvåspråkighet och språkstatus.”

På Tusbys webbplats (på finska) finns information om den svenska skolan och om den svenska gruppen i daghemmet Kievari.

Övrig svensk- eller tvåspråkig verksamhet:

Folkhälsan i Tusby, hjälper förskolan och Kievari daghem med att köpa in svenska böcker, har en Farfar i skolan och ordnar föreläsningar och evenemang.

Hem och skola i Klemetskog stöder skolans verksamhet, delar ut stipendier och samlar in medel för materialanskaffningar.

Svenska folkpartiet i Tusby.

Vichtis

Av Vichtis drygt 28 500 invånare är 510 registrerade som svenskspråkiga. Kommunen har både svenskt daghem och en svensk skola. Nummela skola grundades 1994 och har i dag 35 elever i årskurserna 1–6. Den svenska skolan har egna utrymmen i Nummelan koulu som har närmare 500 elever. Eftermiddagsverksamhet på svenska och finska ordnas av kommunen.

Daghemmet Aleksandra erbjuder svensk dagvård och har i dag 28 barn i åldern 1–6 år. Daghemmet drevs tidigare av en understödsförening men är sedan hösten 2012 kommunens.

På Vichtis webbplats (på svenska) finns varken information om den svenska skolan eller det svenska daghemmet. Informationen finns däremot på den finska webbplatsen.

Övrig svensk- eller tvåspråkig verksamhet:

Folkhälsans familjekafé i Nummela, i samarbete med Vichtis församling.
Svenska folkpartiet i Vichtis.

S:t Karins

S:t Karins har 31 300 invånare av vilka cirka 1260 är registrerade som svenskspråkiga. Trots att över 4 procent av invånarna är svenskspråkiga grundades en egen svensk skola först 2011. Skolan startade sin verksamhet 2007 men var fram till 2011 underställd Sirkkalaskolan i Åbo. Läsåret 2012–2013 hade S:t Karins svenska skola 94 elever fördelade på fem grupper och hösten 2013 börjar 36 barn i första klass.

Skolans rektor Maria Engblom har varit med från början. Hon berättar att det länge fanns ett starkt motstånd mot en svensk skola men då den väl grundades har bemötandet endast varit positivt: ”Rätt person på rätt ställe eller fel person på fel ställe kan spela en avgörande roll”, säger hon.

Den svenska skolan ligger i samma byggnad som Hovirinnan koulu och eftermiddagsverksamhet ordnas av Folkhälsan. S:t Karins centrum ligger endast 10 kilometer från Åbo centrum och för tillfället fortsätter de svenskspråkiga barnen i S:t Karins svenska skola i årskurserna 7–9 i S:t Olofsskolan i Åbo.

Svenskspråkig dagvård finns i flera olika enheter, både kommunala och privata (Folkhälsan).

S:t Karins svenska webbplats har information och den svenska skolan och om svensk dagvård.

Övrig svensk- eller tvåspråkig verksamhet:

Hurrikanerna, fotbollsklubben Kaarinan nappulats svenskspråkiga lag.
Hem och skola i S:t Karins.

Medborgarinstitutet ordnar med jämna mellanrum kurser på svenska.
Svenska Skrubben i S:t Karins träffas cirka en gång i månaden för att diskutera på svenska.

Scoutkåren Pojkarna och Flickscoutkåren Åbo Vildar har scoutverksamhet i S:t Karins.

Svenska folkpartiet i S:t Karins.

Sammanfattning

De så kallade små svenska språköarna är väldigt heterogena. En del har haft svenska institutioner och ”svenska rum” i över hundra år, i andra är de svenska skolorna knappt tio år gamla. Att språköarna som nämnts i det här kapitlet kallas ”små” syftar främst på den språkliga infrastrukturen, det vill säga utbudet av svensk dagvård, skola och övrig svensk verksamhet. På de små språköarna saknas en heltäckande svensk ”skolstig”. Flera av dem har grundats tack vare ihärdiga föräldrar och lokala påverkare. Lagen om grundläggande utbildning²⁶ har också haft stor betydelse för barnens rätt till utbildning på sitt modersmål.

Flera av orterna som nämns i kapitlet har inte traditionellt kallats för språköar. Bland andra S:t Karins, Salo och huvudstadsregionens kranskommuner ligger geografiskt nära tvåspråkiga kommuner. Kommuner som kan anses höra till ”fastlandet” Svenskfinland. Trots närheten till Svenskfinland kan vardagen på de små språköarna vara väldigt finsk och barnen behöver stöd i sitt språk och i sin språkliga identitet. Precis som på de så kallade traditionella språköarna spelar skolan och daghemmet en viktig roll som förenande länk för de svensk- och tvåspråkiga på orten.

Pionjären

Rektor Karin Ihalainen lutar sig mot väggen. Rasten är slut och lärarna har gått till sina lektioner. I klassrummet bakom dörren delar skolgångsbiträdet ut engelskaprov åt barnen i klass tre till sex, en sammansatt klass med totalt femton barn i olika åldrar.

I de gråa barackerna på gården fortsätter skolans yngsta barn, förskolan samt ettorna och tvåorna, sina lektioner. Där är barnen betydligt fler, över tio barn per klass.

Att gruppstorleken växer ju yngre barnen är innebär en sak: intresset för den svenska skolan har ökat och det har ökat i snabb takt. Ännu för sju år sedan fanns det endast fyra barn i förskolan och tre i skolan. I dag är de över fyrtio och med daghemsbarnen och högstadieeleverna medräknade tar över hundra barn och deras familjer del av svensk dagvård och undervisning i Lahtis. Ihalainen brukar kalla utvecklingen i Lahtis för en solskenshistoria.

”Samtidigt har det varit en jättehård kamp där ingenting varit självklart”, säger hon.

Kampen är inte slut än. Drömmen är att få daghem, skola och eftis till samma hus, så att de skulle bilda en svensk gård, en helhet i samma stil som Svenska gården i Hyvinge. En tilltänkt byggnad finns redan, liksom löfte om finansiering – nu saknas politiska beslut. Karin Ihalainen som är född och uppvuxen i Sverige hade två små barn när hon flyttade till Lahtis 1990.

”Då klarnade det hur mycket den svenska kulturen och det svenska språket betyder för mig och att det är viktigt att kunna dela känslorna med någon annan.”

Av en händelse råkade Ihalainen en dag höra en mamma tala svenska med sitt barn i matbutiken. Det ena ledde till det andra och efter föräldraträffar, babysim, svensk klubbverksamhet på biblioteket och mycket annat grundade föräldrarna småningom ett svenskt gruppfamiljedaghem som sköttes av två mammor.

”Vid ungefär samma tidpunkt hade Folktinget skickat ut broschyren Rätt till svensk skola till alla familjer som hade svenskregistrerade barn. Jag tror att den var avgörande för många.

För oss eldsjälar bekräftade den att det vi höll på med var rätt. Vi fick också svart på vitt att vi kunde "kräva" svensk skola av kommunen."²⁷

Enligt Ihalainen gick de första åren knaggligt, men det blev snart lättare.

"Det är bara eldsjälar som sätter med sina barn i en verksamhet som bygger mer på visioner än på färdiga lösningar. Föräldrar vill vanligen se barnets väg från daghem till förskola och senare grundskola som en tydlig stig. Den stigen fanns inte då vi började."

År 2006 kunde skolan flytta in i en gammal träbyggnad som ligger vid samma gård som Lotilan koulu – den enda skolan i Lahtis där man kan läsa A-svenska.²⁸ Flytten föregicks av många samtal och möten med kommunens ledning och beslutsfattare. I de lokala medierna ifrågasattes stadens stöd till skolan samtidigt som anonyma skribenter stämplade den som elitistisk eftersom den fått stöd av finlandssvenska fonder.

"Det var mycket skriverier när vi startade men i dag tror jag att många Lahtisbor är positiva till att det finns en svensk skola."

Karin Ihalainens yngsta son går i dag i sjuan i Tiirismaan koulu där han och hans klasskamrater får undervisning på svenska 13 timmar i veckan. Den här modellen var inte självklar från början. När de första eleverna började högstadiet 2010 gick man igenom olika alternativ. Bland annat åkte familjerna på en exkursion till Helsinges skola i Vanda och mätte skolresans längd.

"Vi diskuterade med föräldrarna och kom fram till att det skulle ha blivit för tungt för barnen. Lösningen vi har i dag är en bra kompromiss. Man måste komma ihåg att skolan inte bara är ett språk. För barnen handlar högstadietiden om att hitta sig själv, att umgås med kompisar och att ha hobbyer nära hemmet."

Ihalainen är aktivt med i nätverket Vi9 (utökas 2013 till Vi10) som samlar svenska skolor och daghem på finska orter. I nätverket utbyter skolorna, oftast rektorerna, erfarenheter med varandra och ordnar gemensamma evenemang för lärare och elever.²⁹

"Vi9 är något av det bästa vi fått till stånd. Det vi ännu behöver är

en gemensam skoldirektör som kunde driva vår sak på en tillräckligt hög nivå och som kunde ta över en del administrativa uppdrag.”

Då Ihalainen jämför situationen mellan de små och de så kallade stora svenska språköarna säger hon att de har mycket gemensamt, till exempel det pedagogiska arbetet. Men de ekonomiska förutsättningarna ser annorlunda ut, likaså hur etablerad den svenska verksamheten är på orten.

”Vi spelar i helt olika divisioner.”

7. Finska språköar - finns de?

”Olemme kuin saareke saarekkeessa.” (“Vi är som en ö på ön”)

Pentti Silvennoinen, rektor för finska arbetarinstitutet i Jakobstad

Jakobstad är en tvåspråkig kommun med närmare 20 000 invånare. Av dem är cirka 56 procent svenskspråkiga och närmare 40 procent finskspråkiga. Trots att språkgrupperna är förhållandevis jämnstarka tvekar finska arbetarinstitutets rektor Pentti Silvennoinen inte en sekund efter att ha fått frågan om det finska i Jakobstad kan uppfattas som en språkö. Han förtydligar:

”Med det menar jag att de svenskspråkiga lever som på en egen ö. De följer med rikssvenska medier, rikssvenska artister och är mer insatta i vad som händer i Sverige än i Finland. De finskspråkiga, som är i minoritet, följer å sin sida med finländsk politik och kultur och därför kan det till exempel vara svårt att hitta gemensamma referensramar. Dessutom tillkommer en språkbarriär.”

Kommunerna som nämns i det här kapitlet ger några exempel på hur ”finska rum” kan se ut på orter där de svenskspråkiga är i majoritet. I Finland finns flest enspråkigt svenska kommuner på Åland. På grund av Ålands status som enspråkigt svenskt självstyrande landskap behandlas förhållandena på Åland i följande kapitel. De övriga enspråkigt svenska kommunerna finns i Österbotten: Larsmo, Korsnäs och Närpes. Kapitlet lyfter också fram den finska skolan i tvåspråkiga Nykarleby.

Larsmo

Larsmo ligger till största delen på en ö med tvåspråkiga Karleby i nordost och tvåspråkiga Jakobstad endast 12 kilometer söderut. I Larsmo utgör de finskspråkiga cirka 6 procent av totalt 4500 invånare. För tillfället erbjuder Larsmo varken dagvård eller skola på finska i den egna kommunen men 2014 då ett nytt daghem invigs är målsättningen att starta en avdelning där en del av personalen talar finska.

För tillfället köper kommunen finsk dagvård av Jakobstad för två familjer. På utbildningssidan finns det cirka 20 Larsmobarn som åker till Jakobstad för att få undervisning på finska, från förskola till gymnasium. De önskemål som bildningschefen fått om en egen finsk skola har kommit från svenskspråkiga invånare, som vill att deras barn ska få lära sig finska.

På Larsmos finska webbplats finns information om att finskspråkiga barn går i skola i Jakobstad men ingen information om hur dagvård på finska arrangeras.

Korsnäs

Korsnäs med sina cirka 2000 invånare angränsar till Malax i norr och till Närpes i söder. Korsnäs har i tiden titulerats till "världens svenskaste kommun" vilket är långt ifrån sanningen i dag, även om de svenskspråkiga är i majoritet. I dag är andelen svenskspråkiga 88 procent och andelen invånare som talar andra språk än de inhemska är högre (8,5 procent) än den som talar finska (3 procent).

Att hitta ett "finskt rum" i Korsnäs är inte lätt. Kommunens finska webbplats ger knapphändigt med information om finsk verksamhet. För tillfället finns bara ett barn i Korsnäs som går i finsk skola och det barnet åker till Kolinan koulu i Malax. Något finsk-

språkigt daghem finns inte heller, men daghemmet Kottebo har en tvåspråkig grupp som heter ”Siilikotten”.

Korsnäs kommuns webbplats har ingen information om hur man ska gå tillväga ifall man är intresserad av skola på finska. På den svenska webbplatsen finns ett stycke om den tvåspråkiga dagvårdsavdelningen Siilikotten men den informationen saknas på finska.

Övrig verksamhet på finska:

Våren 2013 ordnar Malax-Korsnäs medborgarinstitut en kurs i finska, lekfull finska, för barn i ålder 4–6 år i Korsnäs.

I Korsnäs församling träffas den finskspråkiga kvinnogruppen Hannakerho.

Närpes

Av Närpes 9 400 invånare är 540 registrerade som finskspråkiga. I Närpes finns ingen egen finsk skola. De finskspråkiga barnen får, beroende på var de bor, undervisning i grannkommunerna Kaskö, Teuva eller Kurikka. Kommunen har några ”finska rum”: kyrkokören S:ta Marian kuoro och fyra finskspråkiga familjedagvårdare. Enligt en av familjedagvårdarna är det sällsynt med barn från helt finskspråkiga hem – största delen av barnen talar svenska hemma och deras föräldrar har valt finsk dagvård för att de ska lära sig finska.

På Närpes stads webbplats finns ingen information om hur man ska gå till väga om man vill ha dagvård eller skola på finska.

Nykarleby

Av Nykarlebys cirka 7 500 invånare är knappt 8 procent finskspråkiga. Staden erbjuder både finsk dagvård (en familjedagvårdare) och finsk skola, från förskola till sjätte klassen. I den finska skolan

Metsäkulman koulu säger rektor Pirkko Rantanen att hon kan se ett språkfenomen som är vanligt på de svenska språköarna.

”Situationen hos oss är precis som i Tammerfors och Björneborg fast tvärtom. Största delen av barnen kommer från tvåspråkiga hem. Då de umgås på rasterna och i korridorerna byter de lätt till svenska, för här är svenska det starka språket”, säger Rantanen.

Efter sexan väljer många av de tvåspråkiga barnen i Metsäkulman koulu att börja i det svenska högstadiet i Nykarleby. Lärarna förbereder eleverna på att byta skolspråk genom att introducera svenska termer i till exempel matematik. I Metsäkulman koulu kan tvåspråkiga elever också läsa svenska som modersmål i Normens skola som ligger på cirka en kilometers avstånd. Tvåspråkiga elever i Normens skola kan läsa finska som modersmål i Metsäkulman koulu.

Pirkko Rantanen är van vid att samarbeta med andra skolor. Innan hon kom till Nykarleby jobbade hon i Edsevön koulu i grannkommunen Pedersöre. I Edsevö ligger den finska och den svenska skolan i samma byggnad och där har man sedan 1990-talet byggt upp ett samarbete kring språken som man kallar ”Edsevömodellen”.

”Edsevömodellen fungerar i Edsevö. Ett liknande samarbete här skulle göra att svenskan skulle ta över helt och hållet”, säger Rantanen.

Metsäkulman koulu ligger i samma byggnad som Skogsbacka skola. Rantanen ser enbart fördelar med arrangemanget.

”Om skolan ligger skilt blir den lätt isolerad och kanske till och med bortglömd. Här får barnen i den svenska skolan också ett naturligt sätt att förhålla sig till det finska.”

På Nykarlebys webbplats finns information om den finska skolan men inga anvisningar för hur man ska göra om man vill ha dagvård på finska.

Sammanfattning

De ”finska rummen” i de enspråkigt svenska kommunerna och kommunerna där svenskspråkiga är i stark majoritet har en del gemensamt med de ”svenska rummen” på enspråkigt finska orter. Efterfrågan på dagvård där barnen får en möjlighet att ”språkbada” på minoritetsspråket verkar finnas i båda fallen. Och i en del skolor, till exempel Metsäkulman koulu i Nykarleby, värnar man också extra mycket om finskan eftersom svenskan annars lätt tar över.

Det finns också föreningar eller grupper, som den finska kyrkokören i Närpes, som är mycket viktiga för dem som deltar. ”En plats där man får tala sitt modersmål”, som en av de intervjuade uttryckte det.

Att tala om finska språköar i Finland känns däremot inte ändamålsenligt. I svenska Österbotten är det geografiska avståndet till det ”finska Finland” aldrig särskilt långt. Det finns få starka lokala finska föreningar som samlar människor kring modersmål och identitet och efterfrågan på finsk dagvård och skola verkar inte vara hög. Att många finskspråkiga familjedagvårdare och barnskötare lär ut finska åt svensk- och tvåspråkiga barn är ett tecken på föräldrars vilja att underlätta barnens språkinläring i en mycket svensk omgivning. Samtidigt är avsaknaden av de finska barnen kanske ett tecken på att många finskspråkiga familjer inte upplever att deras språk är hotat och att de därför vill att barnen går i dagvård och skola på svenska.

Slutligen får man inte glömma att det också i de enspråkigt svenska kommunerna finns personer som önskar dagvård och utbildning på finska. Samtliga kommuner har olika arrangemang för att tillgodose de här behoven men alla är inte lika bra på att öppet informera om möjligheterna.

**I svenska Österbotten är
det geografiska avståndet
till det "finska Finland"
aldrig särskilt långt.**

8. Åland - finskan, ett språk bland alla andra?

”Om man väljer att flytta hit måste man ha insikten om att det är en enspråkigt svensk miljö.”

Viveka Eriksson, lagtingsledamot, tidigare lantråd

Av Ålands befolkning är 4,8 procent, det vill säga 1370 personer, registrerade som finskspråkiga. De finskspråkiga på Åland är officiellt ungefär lika många som de svenskspråkiga i Tammerforsregionen. Går de här språkliga minoriteternas ställning på respektive ort att jämföra? Finns det tecken på att de finskspråkiga på Åland kunde uppfattas eller uppfattar sig själva som en del av en språkö? Lagstiftningen och den historiska bakgrunden skiljer sig markant men ändå finns det några paralleller.

Den finska minoriteten på Åland har långa rötter och det både finns och har funnits finska domäner på öriket. I slutet av 1800-talet fungerade en privat finsk skola i Haraldsby i Saltvik som fick bidrag av Suomalaisen kansakoulun ystävät (Finska folkskolans vänner). Haraldsby skola flyttade senare till Mariehamn för att slutligen stängas 1910.³⁰

Enligt Självstyrelselagen för Åland är Åland enspråkigt svenskt vilket innebär att all offentlig verksamhet, samt verksamhet som berörs av offentlig upphandling, är på svenska. Ålands ställning som ett enspråkigt, självstyrt och demilitariserat landskap baserar sig på ett beslut från Nationernas förbund 1921. Finländska medborgare har enligt lag ”rätt att i egen sak inför domstol och andra statsmyndigheter i landskapet använda finska”.³¹

De i Finland populära språkdaghemmen och daghemmen som följer språkbadspedagogik lyser med sin frånvaro på Åland. Den enda förening som organiserat sig för att samla finskspråkiga heter Ahveniset. Ahveniset ordnar bland annat kurser, lunchträffar och verksamhet för barn. Även Mariehamns församling har verksamhet för finskspråkiga – en musikklubb för föräldrar med små barn. Medborgarinstitutet Medis har också kurser i finska, men de riktar sig till dem som inte har finska som modersmål.

”Viktigt för identiteten”

Ahveniset har funnits i över 40 år och har i dag cirka 80 medlemmar. Föreningens målsättning är att ”särskilt erbjuda finskspråkiga olika möjligheter att upprätthålla och använda sitt modersmål.”³² Ahvenisets ordförande Leena Raitanen säger att det borde finnas mycket mera verksamhet på finska, speciellt för barn.

”Att se andra barn som talar finska och att höra vuxna som talar ordentlig finska stöder barnens identitet.”

Varken föreningen eller något politiskt parti på Åland kör ändå frågan om att stärka stödet för finskan.

”Här får man ta seden dit man kommer. Det hänger helt på föräldrarna hur man lyckas upprätthålla språket”, säger Raitanen.

Enligt henne är språkfrågan så känslig att få vågar uttala sig om den. Med jämna mellanrum debatteras språkrelaterade frågor i de lokala medierna. Inför lagtingsvalet 2007 väckte möjlighet till samhällsfinansierad hemspråksundervisning debatt. Kring årsskiftet 2012–2013 gällde debatten Radio Suomis hörbarhet på Åland och våren 2013 frågade man sig hur ett företag täcktes kräva utmärkta kunskaper i finska i en arbetsannons.

”Jag vet att en del finskspråkiga upplever att det är tungt att språket är ett hånobjekt”, säger Raitanen.

Invandringen öppnade ögonen

På Åland bor i dag 28 500 personer. Invånarantalet har sedan år 2000 vuxit med 2 600 personer. Antalet personer med finska som registrerat modersmål har under den här perioden varit rätt konstant, kring 1 370. Antalet invånare med annat modersmål än svenska eller finska har däremot ökat rejält, från 369 personer år 2000 till drygt 1 700 personer eller knappt 6 procent år 2012.³³ Problematiken med registreringspråket, som diskuterats i inledningen av rapporten, är bekant också på Åland. Om man bara tittar på antalet barn med finska som registrerat modersmål får man inte veta hur många av dem som växer upp i finsk-svensk tvåspråkiga familjer. År 2007 var andelen barn som växer upp i familjer där den ena eller båda föräldrarna talar finska drygt 10 procent.³⁴

Trots att det finska språket har långa historiska rötter på Åland är det först under de senaste åren det offentliga Åland fått upp ögonen för vad tvåspråkighet kan betyda för barn och ungdomar. Förändringen beror främst på invandringen från Rumänien, Lettland, Estland, Ryssland, Thailand och ett flertal länder till.

År 2008 gjorde Landskapsregeringen för första gången upp riktlinjer om hur man skulle stöda "barn i barnomsorgen med annat modersmål än svenska".³⁵ Och att den nya barnomsorgslagen från 2011 innehåller ett stycke med följande mening ansågs också något revolutionerande då den godkändes: "Verksamheterna ska stöda barn med annat modersmål än svenska och ge alla barn en god grund för deras kulturella och språkliga identitet."³⁶

Ulla Rindler-Wrede som är inspektör för barnomsorgen på Åland säger att det mångkulturella samhället gynnat de finskspråkiga barnen: "Tidigare har man inte bejakat att flerspråkighet är en rikedom. Om barnet haft ett annat modersmål än svenska har man låtsats som om det inte fanns."

Enligt Rindler-Wrede insåg man i samband med arbetet med

rapporten att flerspråkiga barn behöver stödas i sin identitet: ”Det var omskakande att se hur lite som behövs för att ett barn ska känna att det är positivt att hon eller han kan flera språk.”

Ingen modersmålsfinska

Åland har full självstyrelse på utbildningsområdet och undervisningsspråket i samtliga skolor på Åland är svenska. Engelska är obligatoriskt undervisningsämne i grundskolan medan finska, franska och tyska är valbara läroämnena. Av eleverna i årskurs sex läser 77 procent finska, 3,4 procent tyska och 2,1 procent franska.³⁷ Begreppet modersmålsinriktad finska, som hänvisar till en mer fördjupad undervisning i finska för tvåspråkiga barn, finns inte på Åland.

”Vi har över 50 språk på Åland. Vilket språk skulle vi i så fall välja att ge extra stöd för i skolan”, säger Elisabeth Storfors, byråchef på Ålands landskapsregerings utbildningsbyrå. Enligt henne försöker man ge extra stöd åt dem med annat modersmål än svenska men då gäller stödet undervisning i svenska – så att barnen så fort som möjligt ska lära sig undervisningsspråket.

”För hemspråksundervisning finns för tillfället varken vilja eller intresse”, säger Storfors.

Förslag om hemspråk förkastades

I oktober 2002 överlämnades en medborgaradress till Ålands landskapsstyrelse och kommunförbund där 67 föräldrar till 112 två- och flerspråkiga barn önskade sig frivillig hemspråksundervisning i daghem och grundskolor. Enligt Barbro Allardt Ljunggren som skrivit doktorsavhandlingen *Åland som språksamhälle*³⁸ är hemspråksadressen det tydligaste enskilda språkliga initiativet till förmån för andra språk än svenska på Åland under överblickbar tid.

Ålands landskapsstyrelse svarade på medborgaradressen i april 2003.³⁹ Svaret avvisar nya lösningar för att ge två- eller flerspråkiga elever stöd i andra modersmål än svenska mer systematiskt.⁴⁰ Jouko Kinnunen var en av initiativtagarna till medborgaradressen. När han i dag, tio år senare beskriver situationen för finsk-svensk tvåspråkiga familjer på Åland är han uppgiven.

”Vi är en minoritet bland minoriteten, utan skydd.”

Då Kinnunen jobbat för att barnen skulle få ett starkare stöd för finskan från det offentliga har han ofta fått höra ”det räcker väl med att tala finska hemma”.

”Om det skulle räcka undrar jag varför barnen har så många timmar modersmålsundervisning i svenska i skolan”, säger Kinnunen. Han tycker att det har varit tungt att inse hur lite han kunnat påverka sina egna barns attityd mot finskan. Ett starkare stöd för tvåspråkigheten, fler positiva exempel och lägerverksamhet kunde kanske hjälpa. Kinnunen tror att orsaken till att ålänningar inte i större utsträckning kämpar för finskan är att många är rädda att bli stämplade som jobbiga.

”Det är politiskt självmord att ge sig in i kampen.”

Sammanfattning

För en utomstående kan språkpolitiken på Åland kännas kontroversiell och den negativa attityden mot finska, som särskilt syns i vissa åländska medier, kan överraska. Vardagen ser ändå annorlunda ut och Åland förändras liksom alla andra samhällen. Flerspråkighet är verklighet i många familjer, behovet av språkkunskaper på arbetsmarknaden är stort och i praktiken är många kommuner mycket mer flerspråkiga än de ger sken av utåt. Ett exempel på förändring är att Ålands barnomsorg tagit ett försiktigt steg framåt i att erkänna att flerspråkighet är en rikedom.

Det finska språkets roll inom det åländska arbetslivet har dis-

kuterats både i åländska medier och i Lagtinget. Som en följd av diskussionen beställde Ålands Landskapsregering i början av 2000-talet en rapport som kom att få rubriken *Det finska språkets ställning inom det åländska arbetslivet*.⁴¹ I rapportens avslutande kommentar står bland annat att ”det finns mycket som tyder på en växande strukturell motsättning mellan å ena sidan det åländska ”civilsamhällets” enspråkigt svenska karaktär och de svaga kunskaper i finska som detta i allmänhet innebär, och å andra sidan näringslivets och den offentliga sektorns av olika skäl rätt starka orientering mot Finland – med de finskspråkiga kompetenskrav som detta medför”.

Kraven på kunskaper i finska begränsar arbetsgivarnas rekryteringsmöjligheter inom Åland och har enligt rapporten medverkat till en rätt omfattande arbetskraftsrekrytering i Finland. Hur den här utvecklingen kommer att fortsätta är svårt att förutspå men enligt en annan rapport av Ålands statistik- och utredningsbyrå kommer ”språkdilemmat” att kvarstå under en överskådlig tid.⁴²

Lagtingsledamot Gunnar Jansson har lång erfarenhet av politik, både på Åland, i riket och i Europa. Han påpekar att språkfrågan på Åland har en modell som skiljer sig från förhållandena i övriga landet som en följd av Ålands självstyrelse. Hemspråksundervisningens vara eller inte vara är ändå en olöst fråga. En orsak är att finskspråkiga på Åland aldrig provat sin minoritetsstatus i enlighet med Europarådets ramkonvention för skydd av nationella minoriteter.

”Det är ändå oklart om man alls kan återöppna internationellt skydd för en minoritet i minoriteten. Då det gäller Åland har ingen provat – troligen för att det inte har gått att få en samlad åsikt av de finskspråkiga på Åland.”

De finskspråkiga på Åland är ingen homogen grupp. De bor utspridda över hela landskapet och har olika önskemål och prioriteringar då det gäller det finska språket. I familjer där båda föräldrarna talar finska med barnen är oron för att barnen inte ska få en

**Enligt Ålands statistik- och
utredningsbyrå kommer
”språkdilemmat” att kvarstå
under en överskådlig tid.**

stark finska mindre än i tvåspråkiga familjer. Många finskspråkiga familjer är också glada över att deras barn får en chans att växa upp med två starka språk. Föreningen Ahveniset och församlingens finska musikklubb når endast ut till en bråkdel av de finskspråkiga. Trots det har de stor betydelse för de personer som deltar i verksamheten. I klubbarna lär sig barn att finska är ett språk som inte endast talas hemma, föräldrarna knyter kontakter med varandra och vuxna får en möjlighet att tala sitt modersmål.

Vad vill de finskspråkiga på Åland? I dag finns inget svar på frågan. Någon utredning som skulle ha riktat sig till samtliga finskspråkiga och finsk-svensk tvåspråkiga familjer har inte gjorts. Om man vill få en bättre bild av vilka behov och önskemål denna minoritet i minoriteten har borde en sådan utredning göras.

Ålands status som ett självstyrt enspråkigt svenskt landskap gör att det offentliga inte behöver erbjuda till exempel språkdusch i daghem eller fördjupad undervisning i finska i grundskolan. Att man inte behöver erbjuda en viss service betyder ändå inte att man inte skulle få göra det.

Eftersom turismen, näringslivet och den offentliga sektorn på Åland kräver kunskaper i finska vore det ur arbetsmarknadssynvinkel viktigt att fundera över de långsiktiga alternativen. Är det bättre att fler ålänningar kan finska eller att finsktalande arbetskraft importeras från fastlandet? Svaret på den frågan kan bara ålänningarna själva ge.

9. Samiska språköar med fastlandet i norr

”Att vara same och bo i en stad innebär i dag att man ska vara beredd att kämpa för sina rättigheter. Det innebär också att man i vardagen ständigt måste tänka på hur man använder samiska med sina barn och hur man förmedlar kulturarvet.”

Anni-Siiri Länsman, chef för Giellagas-institutet vid Uleåborgs universitet

Samerna, *sápmelaččat*, är det enda ursprungsfolket inom EU. Sameland eller Sápmi sträcker sig genom Norge, Sverige och Finland till Kolahalvön i Ryssland. Antalet samer uppskattas i dag vara cirka 75 000, av vilka 40 000 bor i Norge. I Finland bor knappt 10 000 samer och av dem bor över 60 procent utanför samernas hembygdsområde. Samernas hembygdsområde utgörs av kommunerna Enontekis, Enare och Utsjoki samt Lapin paliskuntas (renbeteslags) område i Sodankylä kommun. Inom hembygdsområdet har samerna enligt grundlag språklig och kulturell autonomi. Sametinget, som väljs av samerna vart fjärde år, har som uppgift att sköta ärenden som hänför sig till autonomin. Vem som vara same i Finland bestäms i lagen om Sametinget.⁴³

Det faktum att majoriteten av de finländska samerna i dag bor utspridda över hela landet innebär en hel del utmaningar. De samer (eller andra) som vill lära sig eller upprätthålla samiskan och föra vidare språket och kulturen till följande generation stöter på många svårigheter. En av dem är att det samiska språket ”tappats” av åtminstone en generation. En annan är att möjligheten att gå i skola på samiska i dag endast finns i hembygdsområdet. Bristen på samisk litteratur, samiska läromedel och behöriga barnträdgårds-

lärare och klasslärare har också påverkat möjligheterna att lära sig samiska. En av de största utmaningarna har ändå att göra med attityder, säger Anni-Siiri Länsman som är chef för Giellagas-institutet vid Uleåborgs universitet.

”Diskursen har länge varit den att samiska är ett utdöende språk och samerna ett utdöende folk. Attityden finns fortfarande både bland myndigheterna, majoritetsbefolkningen och bland samerna och den har påverkat viljan och möjligheterna att studera samiska”, säger Länsman.

Av samerna i Finland talar knappt en tredjedel något av de samiska språken nordsamiska, enaresamiska eller skoltsamiska. Och även om Finlands grundlag ger samerna ”såsom urfolk samt romerna och andra grupper rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur”⁴⁴ betyder det inte att staten eller kommunerna garanterar denna möjlighet i hela landet.

Samiska språköar?

I ett språkösammanhang finns det många paralleller mellan ”samiska rum” utanför hembygdsområdet och ”svenska rum” på enspråkigt finska orter. Olikheterna är dock många. Den svenska tiden (fram till år 1809) har lämnat starka spår i Finlands historia och svenskan har som nationalspråk en helt annan ställning än minoritetsspråket samiska. Då skolorna på de så kallade stora svenska språköarna grundades under 1800-talets andra hälft upplevde samerna en ”mörk period”.⁴⁵ Samiska barn förbjöds att tala samiska i skolan ända fram till 1960-talet och språket blev starkt stigmatiserat.

Det språkbyte som sägs fortgå än i dag inleddes då. Samtidigt som svenskspråkiga i dag kan ta del av ett gediget svenskt radio- och tv-utbud i stora delar av landet är samerna utanför hembygdsområdet tvungna att förlita sig främst till webben. De samiska

**Samiska barn förbjöds
att tala samiska i skolan
ända fram till 1960-talet.**

tv-nyheterna Oddasat har ända tills nyligen endast visats kring midnatt i största delen av Finland⁴⁶ och Yle Sámi Radio hörs endast norr om Rovaniemi. Ur internationell synvinkel är de samiska språken, speciellt skolt- och enaresamiska, utrotningshotade medan svenskan inte är det.

Vilka är då likheterna? Viljan att jobba för modersmålet, eller det borttappade modersmålet, är stark hos många som hör till en minoritet. För svenska och samiska minoriteter på så kallade språköar är finska majoritetsspråket. Finska är det språk barn oftast använder med sina kompisar, på sin fritid, i samband med hobbyer och ofta också i daghemmet eller i skolan då de inte talar med vuxna.

De svenska daghemmen och skolorna på språköarna har startats tack vare föräldrar som jobbat för att barnen ska få dagvård och utbildning på sitt modersmål. Bakom de samiska lösningarna utanför hembygdsområdet är det också främst föräldrar som kämpat för sina barns rättigheter. Ytterligare en parallell är bristen på information om svensk eller samisk service i enspråkigt finska kommuner.

Under årtionden har antalet personer som behärskar samiska minskat i Finland. En förändring är ändå kanske på gång. Med hjälp av språkbon (kielipesä) har man lyckats återuppliva olika samiska språk och till exempel öka andelen familjer där man talar enaresamiska.⁴⁷ I Utsjoki har man genom projektet *Ovvtas* utvecklat ett lyckat samarbete med samiska daghem och skolor i norska Tana kommun. Rap-musikerna Amoc och Áilu Valle samt programledarna Suvi West ja Anne Kirste Aikio (från tv-programmet *Märät Säpikkäät*) är exempel på unga samer som bidragit till ett uppsving för samisk kultur.

Den nuvarande regeringen (Katainen 2011–) har gett löfte om att stöda samiskan genom ett åtgärdsprogram för att stimulera det samiska språket.⁴⁸ Programmet publicerades i mars 2012 och har

bland annat som mål att skapa permanenta språkbon, utveckla undervisningen i samiska och öka det samiska utbudet i medierna.⁴⁹ Bland andra Minoritetsombudsmannen har kommenterat åtgärdsprogrammet och påpekat att det är viktigt att åtgärderna inleds så fort som möjligt och att programmet tryggas tillräckliga resurser.⁵⁰

De orter där det bor flest samer utanför hembygdsområdet är huvudstadsregionen, Uleåborg, Rovaniemi och Tammerfors. På de här orterna finns samiska föreningar och någon form av kommunal service på samiska, oftast dagvård (inte i Tammerfors). Enligt lagen om barndagvård är en kommun skyldig att ordna dagvård på samiska.⁵¹

Då det gäller undervisningen är utbudet knappt för samiska barn som bor utanför hembygdsområdet – och de barnen är många. Kring 75 procent (1700) av de samiska barnen i åldern 0–10 år bor utanför hembygdsområdet. Den enda undervisning i samiska de här barnen har rätt till i dag är undervisning i hemspråk, som ges två timmar per vecka. Men inte heller hemspråksundervisning ges i alla kommuner. Hemmets och föräldrarnas ansvar för att ett barn ska lära sig samiska är stort.

Huvudstadsregionen

I huvudstadsregionen uppskattar man att det bor över 1 000 samer. Om man tittar på hur många som registrerat samiska som modersmål är antalet drygt 80 i Helsingfors, Esbo, Vanda och Kyrkslätt. Det större antalet kan räknas utgående från vem som är röstberättigad i Sametingsvalet men Sametinget ger inte ut kommunspecifika uppgifter.

Föreningen City-sámit har fungerat i huvudstadsregionen sedan 1988 och är en av de mest kända samiska föreningarna utanför hembygdsområdet. Föreningen har över 200 medlemmar och jobbar för att öka gemenskapen bland samer i södra Finland. Ci-

ty-Sámit har tack vare stöd från Suomen Kulttuurirahasto under de senaste åren kunnat satsa på ett rätt omfattande återupplivningsprogram för det samiska språket och samisk kultur. Programmet inkluderar barnklubbar, ungdomsträffar, kurser för vuxna och informationspaket till allmänheten och myndigheter.

”Stödet kom i sista stund”, säger Maija Lukkari som är projektkoordinator för föreningens projekt *Uksa sámemaibmái* (Dörren till Sameland). ”Vi har redan nu tappat generationer av samer som inte fått möjligheten att lära sig samiska. Om vuxna väljer att flytta bort från Sápmi eller att inte tala samiska är det deras val men vi måste tänka på barnen. De kan inte välja och därför måste de få möjligheten att lära sig språket och kulturen.”

Lukkaris hoppas att man inom kort ska få till stånd en bestående samisk dagvårdslösning i huvudstadsregionen. Hon önskar också att samiskan skulle få mer synlighet i det offentliga rummet.

”Om språket inte syns eller hörs så finns det inte.”

Uleåborg

I Uleåborgsregionen bor cirka 600 samer. Vid Uleåborgs universitet fungerar Giellagas-institutet, den enda enheten i Finland där man kan studera samiska som modersmål på universitetsnivå. I Uleåborg är samiska tjänster för barn och unga koncentrerade till daghemmet Mäntylä-Snellman. Där finns en samisk dagvårdsgrupp, en samisk klubb och där får också grundskolelever hemspråksundervisning i samiska två timmar i veckan. Övriga samiska rum är den samiska föreningen Oulu Sámit (grundades 2002) och Uleåborgs stifts samiska arbete.

”Om man vill använda ordet språkö så är det nog en mycket splittrad sådan”, säger Anni-Siiri Länsman från Giellagas-institutet och påminner om att samerna också har virtuella samiska rum, till exempel Facebook och Yle Sápmi.

Rovaniemi

I Rovaniemi-regionen bor enligt stadens sameförening *Mii* cirka 500 samer. Därtill kommer ett hundratal samiska studenter. I stadens universitet, Lapin yliopisto, kan man studera samiska och forska i samiska frågor. Trots det relativt stora antalet samer och närheten till samernas hembygdsområde i norr är serviceutbudet på samiska knappt.

Stadens bibliotek ordnar sagostunder på samiska en gång i veckan. I ett av stadens daghem finns sedan 2008 en samisk grupp med knappt tio barn. I grundskolan sker undervisning i samiska främst genom distansundervisning. Cirka tio barn i klasserna 3–6 deltog våren 2013 i distansundervisning i nordsamiska.

Tiia Saatio är en av dem som undervisar samiska för barn i grundskolan. Hon studerar till klasslärare och jobbar i dag som barnskötare i den samiska daghemsgruppen.

”Jobbet är belönande. Det känns härligt då barnen börjar tala samiska med oss men det största ansvaret för språket ligger hos familjen”, säger Saatio. Hon säger ändå att läget för samiskan är dåligt i Rovaniemi. Speciellt de yngsta barnen borde få närundervisning i samiska och överlag borde majoritetsbefolkningen få bättre kunskaper om samerna.

”När jag flyttade hit blev jag överraskad över hur lite folk vet om samerna trots att det inte är långt till hembygdsområdet”, säger Saatio som kommer från Enontekis.

Sammanfattning

Om det emellanåt varit svårt att hitta information om svensk service i enspråkigt finska kommuner, som har dagvård eller utbildning på svenska, har det varit så gott som omöjligt att hitta information om service på samiska i kommuner utanför samernas hembygds-

områden. Till exempel i Helsingfors och Kyrkslätt nämns undervisning i samiska inte med ett ord på städernas webbplatser och föräldrar borde lista ut att deras barn har rätt till ”hemspråksundervisning för invandrare”. Särskilt i huvudstadsregionen, där det bor över 1 000 samer, är bristen på information påtaglig. Serviceutbudet är också knäppt men det kompenseras något av den aktiva föreningen City-Sámit som ordnar verksamhet främst för barnfamiljer. En avsevärd förbättring av samisk dagvård i Helsingforsregionen borde ske hösten 2013. Då är det meningen att staden ska öppna ett samiskt daghem med språkbo-verksamhet i Helsingfors centrum.

Att tillgången på information är så dålig är svårt att förstå. De granskade städerna marknadsför sig som mångkulturella och flerspråkiga och berättar gärna om vad de gör för sina invånare. Städerna borde vara föregångare då det gäller att göra de nationella minoriteterna mer synliga och i att erbjuda dem den lagstadgade service de har rätt till.

Samerna utanför hembygdsområdet påverkas av utvecklingen i Sápmi. Om samerna i Helsingforsregionen, Uleåborg, Rovaniemi och övriga Finland antas bo på språköar är hembygdsområdet i högsta grad fastlandet. För att de samiska språken och den samiska kulturen ska förstärkas krävs bland annat att åtgärdsprogrammet för att stimulera det samiska språket verkligen genomförs, både i hembygdsområdet och utanför det.

10. Sammandrag och konklusioner

De så kallade svenska språköarna i Finland kan prickas ut på en karta där man markerar varje svensk skola som ligger i en enspråkigt finsk kommun. Antalet prickar blir 16 men kartan kommer inte att berätta mer än att många prickar ligger nära huvudstadsregionen och att några ligger långt borta från de områden som allmänt kallas Svenskfinland. Prickarna symboliserar skolor men står för mycket mer. Skolorna har grundats som en följd av ett behov som uppstått i det omkringliggande samhället. Typiska språköar finns inte men många av dem delar samma utmaningar i dag.

Det är ingen slump att mycket av det som beskrivs i den här rapporten utgår från utbildning och dagvård. Dagvården är inkörsporten till skolan och de två institutionerna bidrar till en kontinuitet som sträcker sig långt fram i livet. På de så kallade traditionella språköarna Tammerfors, Björneborg, Uleåborg och Kotka har skolorna spelat en avgörande roll för upprätthållandet av svenska domäner i en i övrigt finsk eller flerspråkig omgivning.

För vem finns den svenska skolan och det svenska daghemmet i Finland? Frågan har dykt upp flera gånger under arbetets gång och det finns inget entydigt svar. En del av dem som jobbar i skolorna och i daghemmen på språköarna anser att dörrarna självklart ska vara öppna för vem som helst – också för dem som inte har svenska som hemspråk. Vissa daghem tar däremot inte emot barn som inte hör svenska hemma – man anser att arbetsbördan blir för tung, både för barnet och för personalen. Föräldrar kan inte utgå från att en svensk ”skolstig” med daghem och skola automatiskt gör barnet till en tvåspråkig individ. Ett barn som har ett annat skolspråk än

hemspråket behöver stöd hemifrån, speciellt på språköarna där det finns få eller inga hobbyinnehavare på svenska.

Modersmålets eller modersmålens betydelse är oerhört viktig. De svenska språköarna i Finland har visat att gemenskap skapas av en vilja att dels upprätthålla svenskan i Finland, dels av en vilja att dela med sig av den. För att ett språk ska finnas borde det också synas och höras. Det finns inga heltäckande uppgifter på i vilken grad invånare på språköar använder svenskspråkiga medier. Det finns inte heller undersökningar som berättar om hur bra den svenska verksamheten på språköarna syns i svensk- och finskspråkiga medier. De här frågeställningarna skulle vara värda fördjupad forskning.

Offentliga instanser kunde också öka svenskans och även andra språks synlighet på språköarna. Att kommuner som erbjuder service på svenska inte gör det med flaggan i topp, stolta över vad man uppnått, är ledsamt. Att staten och kommunerna fortfarande blundar för samiska familjers behov och rättigheter klingar dåligt 2013. Att man på Åland i vissa kretsar är orolig för att svenskan skulle mista sin ställning om man erbjuder finska eller tvåspråkiga dagvårdslösningar eller fördjupad undervisning i finska känns som ett minne från förra århundradet.

Åtgärdsförslag och frågeställningar

Nedan följer några konkreta förslag om vad man kunde göra på främst svenska språköar för att ytterligare stärka deras ställning. I listan finns också önskemål som intervjuade uttryckt under arbetets gång.

- Kontrollera de svenska rummens synlighet på kommunens webbplats och i övrig kommunikation till exempel i infobrev som går ut till kommuninvånarna (t.ex. barn som ska börja

**För att ett språk ska
finnas borde det också
synas och höras.**

skolan). Berättar man om svensk dagvård och skola och om barnets ”skolstig”? Vilken information får nya kommuninvånare eller immigranter?

- Utveckla fondernas stöd till skolor och föräldraföreningar så att de bättre skulle ta i beaktande skolornas läsår och behov av långsiktig planering. Språköskolor som bevisligen har fondernas förtroende kunde få stöd för tre- eller femårsperioder.
- Utveckla utbytesprogram för gymnasieelever inom landet och fundera på olika sätt att göra elev- och lärarutbyten mer attraktiva och tillgängliga. Utbyten kunde finnas både mellan svenska skolor och mellan svenska och finska skolor.
- Ge mer information åt niorna i södra Finland och Österbotten om gymnasierna i Uleåborg, Björneborg, Kotka och Tammerfors. En chans att vidga vyerna.
- Granska om det finns en svensk ”anslagstavla” på språkön. Virtuellt eller fysiskt men en plats där man hittar all svensk verksamhet och alla svenska evenemang i staden eller kommunen. ”Anslagstavlan” kunde också innehålla en barnvaksförmedling – en chans att öka barnens användning av svenska utanför daghemmet eller skolan och en chans för barnvakten att (oberoende av modersmål) använda svenska i en naturlig miljö.
- Fortsätt satsa på språkbad och trygga utbildningen av lärare och barntädgårdslärare med kunskap i språkbadspedagogik. Samtidigt får man inte glömma att många barn i praktiken ”språkbadar” utan att daghemmet officiellt är ett språkbad.
- Assistera de svenska skolorna på språköarna i frågor om rekrytering. Öka deras synlighet i lärarutbildningen och lärarnas fältpraktik.
- Erbjud de små språköskolorna en gemensam svensk ”skoldi-

rektör” som skulle värna om deras intressen, lyfta fram frågor som är aktuella i skolorna och avlasta rektorerna till exempel i frågor om rekrytering, marknadsföring och information.

- Kartlägg intresset för svenskspråkig verksamhet på språköarna, inte bara bland de svenskspråkiga, för att kunna utveckla mer verksamhet på svenska. Behövs det kanske fler svenska skolor och svenska daghem på en del orter? Finns det intresse för svenska eller tvåspråkiga idrottsklubbar?
- Skicka brev till tvåspråkiga familjer om möjligheten och rätten till svensk dagvård och skola. Inte bara till familjer i den kommun där den svenska skolan finns utan också i kranskommunerna.
- Utveckla undervisningen i modersmålsinriktad finska ytterligare och/eller erbjud finsk modersmålsundervisning i närliggande finska skolor.

Till sist

Besöker man en skola eller ett daghem på en språkö så är det ytterst ovanligt att höra barnen eller eleverna tala svenska med varandra då de leker fritt eller umgås på rasterna. Finska är språket barnen talar med varandra. Två- och flerspråkighet är vardag på alla svenska språköar på samma sätt som det är vardag i stora delar av Svenskfinland.

Camilla Kovero skriver i Magma-rapporten *På spaning efter den nya finlandssvenska identiteten* att den språkliga bakgrunden för svenskspråkiga finländare blir allt mer blandad. ”En person som definierar sig som finlandssvensk kan till exempel ha en enspråkigt svensk, en tvåspråkig (svensk/finsk), en flerspråkig eller enspråkigt finsk bakgrund, och en bättre kompetens i finska än svenska.” Hon skriver ytterligare att den svenska språkgruppen bör värna om

mångfald och öppenhet så att ”var och en som väljer att definiera sig som finlandssvensk eller tvåspråkig känner sig hemma i en svenskspråkig gemenskap”.⁵²

Den här rapporten visar att det finns många livskraftiga svenska språköar i Finland. De här språköarna fungerar dels som ambassadörer för svenskt och tvåspråkigt arbete dels som platser där barn oavsett språklig bakgrund får en möjlighet att få dagvård och gå i skola på svenska.

De svenska domänerna eller institutionerna såsom skolorna och föreningarna spelar en viktig roll i att upprätthålla språköarna. Finlandssvenska fonder har haft och har fortfarande en avgörande betydelse. Störst betydelse har kanske ändå de föräldrar som oberoende av hemspråk trott på att just den svenska skolan är det bästa alternativet för deras barn. Orsakerna till att föräldrarna trott på den svenska skolan är många men några av de viktigaste är språket, skolans storlek (små grupper), gemenskapen och tryggheten.

På språköarna har eldsjälar med rektorer, lärare, barntädgårdslärare och föreningsaktiva i spetsen inte stirrat sig blinda på antalet personer med svenska som registrerat språk. De har trott på sin sak och fått andra att tro på den. Institutionerna och eldsjälarna på språköarna får ändå inte lämnas ensamma. De måste backas upp av staten och sina kommuner och få stöd i resten av Svenskfinland.

Suomenkielinen yhteenveto

Kielisaareke. Suomen kielen sanakirjassa saareke määritellään ympäristöstään saaren tavoin poikkeavaksi selvärajaiseksi alueeksi⁵³. Sodan aikana puhuttiin vihollisen saarekkeista. Kielisaareke voi myös tuoda mieleen alueen tai ihmisiä, jotka asuvat eristyksissä, omasta tahdostaan tai muiden, puhuen omaa valtakielestä poikkeavaa kieltään.

Suomessa on käytetty kielisaareke-sanaa puhuttaessa suomenkielisistä kaupungeista joissa asuu elinvoimainen ruotsinkielinen vähemmistö (svenska språköar i Finland). Tunnetuimmat niin sanotut kielisaarekkeet ovat Tampere, Pori, Kotka ja Oulu. Näiden lisäksi Suomessa on yli kymmenen yksikielistä suomenkielistä kuntaa joissa on ruotsinkielinen tai pikimminkin kaksikielinen yhteisö, jota yhdistää paikallinen ruotsinkielinen koulu ja useimmiten myös päiväkotit.

Ensimmäisessä kappaleessa esitetty määritelmä sanasta saareke sopii huonosti kuvailemaan näitä yli viittätoista ruotsinkielistä kieliyhteisöä. Kieliyhteisöille yhteistä on kaksikielisyys, instituutioiden kuten koulujen ja järjestöjen tärkeys sekä moniulotteinen yhteistyö niin paikallisesti kuin valtakunnallisestikin. Selvärajaisista alueista tai sulkeutuneista yhteisöistä ei missään nimessä voi puhua. Raportissa käytetään kuitenkin käytännön syistä kielisaareke-käsitettä, vaikka sillä on tiettyjä heikkouksia.

Raportissa tarkastellaan kielisaarekkeita eri näkökulmista. Siinä kerrotaan ajankohtaisista haasteista, käynnissä olevista hankkeista ja siitä, millaista ruotsinkielistä ja kaksikielistä toimintaa kullakin kielisaarekkeella on. Raportin ote ei ole tieteellinen, vaikka moni tärkeä lähde on lähtöisin akateemisen tutkijan kynästä. Raportissa

lähestytään kieliyhteisöjä journalistisin keinoin ja yritetään antaa konkreettisia esimerkkejä siitä, millaista elämä kielisaarekkeella saattaa olla.

Raportissa annetaan myös esimerkkejä suomenkielisistä kieliyhteisöistä ruotsinkielisillä alueilla. Mukana ovat Pohjanmaan ruotsinkieliset kunnat Luoto, Närpiö ja Korsnäs sekä kaksikielinen Uusikaarlepyy. Ahvenanmaa on yksikielinen ruotsinkielinen maakunta, jolla on itsehallinto. Maakuntaa käsitellään omassa kappaleessa, jossa nostetaan esiin esimerkiksi suomenkielisten haasteellinen asema, vähemmistönä vähemmistössä. Saamelaisalueiden ulkopuolella asuvia saamelaisia käsitellään myös.

Äidinkieli tai kotikielet ovat tärkeitä yksilön identiteetille. Kieli on myös vahva yhteisöä yhdistävä tekijä. Henkilön, joka ei koskaan ole joutunut taistelemaan lapsensa oikeudesta omaan kieleen tai kulttuuriin, saattaa olla vaikeaa asettaa itsensä vähemmistön asemaan. Anna-Riitta Lindgren päättää raportin Helsingin saamelaisista ja heidän kielestään seuraavin sanoin:

”Saamen kielen kohtalo riippuu paljolti yhteiskunnan yleisistä muuttumisen linjoista. Siihen vaikuttaa niin enemmistö, vähemmistö kuin globaali muuttuminenkin. Enemmistöllä on suurempi vastuu, koska sillä on enemmän valtaa. Vähemmistöllä puolestaan on mahdollisuus auttaa enemmistöä tiedostamaan, mikä on eettisesti huonoa ja mikä hyvää vähemmistöpolitiikkaa ...”⁵⁴

Lindgrenin sanat koskevat saamelaisia ja saamen kieltä mutta ne voisivat yhtä hyvin kertoa Suomen ruotsinkielisistä, vaikkei ruotsi virallisesti ole vähemmistökieli. Suomessa on monta yksikielistä kuntaa, joissa on tarjolla erikielisiä palveluita, niin kunnallisia kuin yksityisiä. **Miksi kunnat eivät näe esimerkiksi ruotsin kieltä vahvuutena, jota kannattaa markkinoida kovaan ääneen? Miksi edelleen, vuonna 2013, sekä valtio että kunnat sulkevat silmänsä saamenkielisten perheiden tarpeille ja oikeuksille? Miksi Ahvenanmaalla varotaan suomenkieltä niin paljon, ettei**

voida esimerkiksi tarjota äidinkielenomaista suomenkielenopetusta kaksikielisille lapsille?

Tyypillisiä kielisaarekkeita ei ole, mutta yhdistäviä tekijöitä on monia.

Kielisaarekkeet ovat eläneet nimenomaan yhteisöllisyyden voimasta. Suomenkielisten alueiden vanhimmat ruotsinkieliset koulut perustettiin 1800-luvun puolessavälissä. Uusimmat koulut ovat alle kymmenen vuoden ikäisiä. Ruotsinkieliset koulut ja yhdistykset ovat tärkeimpiä ruotsinkieltä ylläpitäviä instituutioita. Myös ruotsinkielisillä säätiöillä on ollut ja on edelleen elintärkeä merkitys monella kielisaarekkeella. Avainasemassa ovat kuitenkin kaikki ne vanhemmat, jotka ovat uskoneet, että juuri ruotsinkielinen koulu on paras vaihtoehto heidän lapselleen. Koulun kieli, maine, ryhmien koko, yhteisöllisyys ja turvallisuus ovat perusteluja vanhempien päätökseen.

Usko tulevaisuuteen on ollut kova ja taustalla on ollut vanhempien halu tarjota lapsilleen opetusta ja päivähoitoa omalla äidinkiellellään, ruotsiksi. Vuosien varrella äidinkielen merkityksen rinnalle on noussut uusi kielellinen kiinnostus. Suomenkieliset tai kaksikieliset vanhemmat ovat halunneet antaa lapsilleen kaksikielisen kasvatuksen ja ovat siksi valinneet ruotsinkielisen koulun.

Referenser

- Aikio-Puoskari, Ulla (2007). Saamelaisopetus osana suomalaista peruskoulua – kielenvaihdoksen vai revitalisaation edistäjä? I Sámit, sánit, sátnehámit. Riepmočála Pekka Sammallahti miessemánu 21. beaivve 2007, s. 73–84, Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia = Mémoires de la Société Finno-Ougrienne 253, Helsinki. http://www.sgr.fi/sust/sust253/sust253_aikiopuoskari.pdf
- Allardt Ljunggren, Barbro (2008). Åland som språksambälle, språk och språkliga attityder på Åland ur ett ungdomsperspektiv, doktorsavhandling i tvåspråkighet, Stockholms universitet.
- Folkhälsans daghem i Kervo, <http://www.folkhalsan.fi/startside/Var-verksamhet/Barn--familj/Daghem/Dagvard/activities/9673/>. Läst 18.12.2012.
- Halikko svenska skola, <http://www.salo.fi/kasvatusjakoulutus/perusopetus/alakoulut/halikkosvenskaskola/allman/>. Läst 18.12.2012.
- Henricson, Sofie (under arbete). ”Svenska i finsk miljö”, preliminär rubrik för avhandlingen under arbete.
- Henricson, Sofie (2012). Där svenskan möter finskan. Språktidningen.se, augusti 2012. <http://spraktidningen.se/artiklar/2012/08/dar-svenskan-moter-finskan>. Läst 15.2.2013.
- Henricson, Sofie (2009). Svenska språköar i Finland – vad avser vi med det? Källan 1/2009, Svenska Litteratursällskapet i Finland informerar, http://www.sls.fi/media/kallan/Kallan1_09.pdf. Läst 15.2.2013.
- Henricson, Sofie (2005). ”Ingen pratar svenska här”, en undersökning om språkbakgrund och språkanvändning bland svenska ungdomar i Kotka, Helsingfors universitet.
- Hertzberg, Veronica (2012). För en levande tvåspråkighet. Rapport om Folkhälsans arbete för språkbad samt tillgången till grundläggande utbildning och dagvård på svenska på enspråkigt finska orter under åren 2006–2012, Folkhälsan.
- Hyvinge skola, Hyvinge stads webbplats, <http://www.hyvinkaa.fi/kasvatus-ja-opetus/Perusopetus/Peruskoulu/Svenska-skolan-i-Hyvinge/>. Läst 17.12.2012.
- Jyväskylän skola och daghem, <http://peda.net/veraja/jyvaskyla/pohjanlammenkoulu/oppiminen/ruotsi/svenska>. Läst 17.12.2012. <http://www.jkl.fi/paivahoito/paivakodit/sivutasku/perustieto>. Läst 22.1.2013.
- Kingelin-Orrenmaa, Zea (2010). Tammerfors som svensk språkö i Finland. En etnografisk studie av Svenska samskolan i Tammerfors, bilaudaturuppsats, Tammerfors universitet. <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu04699.pdf>. Läst 22.2.2013.
- Klemetskog skola, Tusby, <http://sivustot.tuusula.fi/koulu/klemetskog/>. Läst 18.12.2012.
- Kuusankoski svenska skola, <http://www.peda.net/veraja/kuusankoski/svenskaskolan>, <http://www.kouvola.fi/index/lapsiperheelle/palvelutlapsiperheelle/opetus/>

- perusopetus/peruskoulut/svenskaskolan.html. <http://www.peda.net/veraja/kuusankoski/svenskaskolan>. Läst 17.12.2012.
- Kovero, Camilla (2012). På spaning efter den nya finlandssvenska identiteten, *Magma-studie* 3:2012, Magma.
- Kovero, Camilla (2011). Barn och ungdomar i svenska skolor i olika språkliga miljöer. *Språk identitet och skola II, Rapporter och utredningar 2011:6*, Utbildningsstyrelsen, www.oph.fi/download/138430_Sprak_identitet_och_skola_II.pdf. Läst 18.1.2013.
- Lahtis svenska skola, <http://www.edu.lahti.fi/ruotsinkielinen/sv/undervisning.html>, läst 17.12.2012, <http://lahtis.hemochskola.fi/historik/>. Läst 17.12.2012.
- Laine, Tarja (2012). Föredrag: Muistoja menneiltä ajoilta – Lilla skolan ja elevhemmet osana Porin ruotsalaista yhteiskoulua, Mikaelsgården, 6.10.2012. Pdf: <http://www.hanaholmen.fi/attachments/article/848/Tarja%20Laine%20-%20Lilla%20skolan%20ja%20elevhemmet%206.10.2012.pdf>. Läst 18.2.2013.
- Lehmusto, Heikki (1930). *Kappale suomalaista sivistyshistoriaa, Suomalaisen kansakoulun ystävät 1889–1929*, Otava, Helsingfors.
- Lindgren, Anna-Riitta (2000). *Helsingin saamelaiset ja oma kieli. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 801*, Helsingfors.
- Lojander-Visapää, Catharina (2006). Studenters val av svenska eller tvåspråkiga utbildningar på tredje stadiet. I *Räcker det med svenska? Om finlandssvenskars anknytning till sina organisationer*, red. av Karmela Liebkind och Tom Sandlund, Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Lojander-Visapää, Catharina (2001). *Med rätt att välja – språkval och språkstrategier i språkligt blandade hushåll i Helsingfors*, Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors.
- Lönnroth, Harry (2011). Swedish speech islands in Finland: A sociocultural linguistic perspective. *The International Journal - Language Society and Culture*, URL: [www.educ.utas.edu.au/users/tle/JOURNAL/ISSN 1327-774X](http://www.educ.utas.edu.au/users/tle/JOURNAL/ISSN%201327-774X). Läst 15.2.2013.
- Lönnroth, Harry (2009a). *Suomalainen teollisuuskapunki, ruotsalainen kielisaareke – ruotsinkielisyys Tampereellä 1700-luvulta 2000-luvulle*. I *Tampere kieliyhteisönä*, red. Harry Lönnroth, *Suomalaisen Kirjallisuuden Seura* (s.105-145), Helsingfors.
- Lönnroth, Harry (2009b). *Det femte landskapet? Svenska språköar i Finland som objekt för språkvetenskaplig forskning. I: En färd i språket. Festskrift till Marketta Sundman på 60-årsdagen den 12 mars 2009* (s. 98–113), Åbo universitet, *Nordisk filologi* 11.3.2009. <http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/43995/festskrift-sundman.pdf?sequence=1>. Läst 8.1.2013.
- Lönnroth, Harry (2009c). *Svenskt i Tammerfors. Tre undersökningar om språk och samhälle i det inre av Finland*. Tampere: Tampere University Press.
- Lönnroth, Harry (2009d). *The multilingual history of an industrial society. The case of Tampere, Finland. I: Multilingualism. Proceedings of the 23rd Scandinavian Conference of Linguistics*. Edited by Anju Saxena & Åke Viberg. (Acta Universitatis Upsaliensis. Studia Linguistica Upsaliensia 8.) Uppsala: Uppsala University. S. 226–238.

- Minoritetsombudsmannen (27.9.2012). Utlåtande: Toimenpideohjelman saamen kielen elvyttämiseksi; vähemmistövaltuutetun lausunto.
- Sahlström, Fritjof, From, Tuuli & Slotte-Lüttge, Anna (2013). Två skolor och språk under samma tak. I *Tvåspråkig skola – ett flerspråkigt Finland i framtiden* av Liisa Tainio och Heidi Harju-Luukkanen (red.), Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Seminaarin koulu, svenska klassen i Tavastehus, <http://www.hameenlinna.fi/Opetus-ja-koulutus/Perusopetus/Koulut-1-6/Seminaarin-koulu/Opetus-ja-toiminta/Ruotsinkielinen-luokka---Svenska-klass/>. Läst 17.12.2012.
- Statsrådets kansli (22.6.2011). Regeringsprogrammet för statsminister Jyrki Katainens regering.
- S:t Karins svenska skola, http://www.kaarina.fi/koulut/svenska_skolan/fi_FI/svenska-skola/. Läst 18.12.2012
- Svenska skolan i Varkaus, http://peda.net/veraaja/varkaus/svenskaskolan/om_skolan. Läst 18.12.2012.
- Svenskbacka skola i Kervo, http://www.kerava.fi/ep/tiedostot/Svenskbacka_esite.pdf. Läst 18.12.2012.
- Undervisnings- och kulturministeriet (2.3.2012). Åtgärdsprogram för att stimulera det samiska språket, Undervisnings- och kulturministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2012:7, http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2012/Saamen_kieli.html?lang=fi&extra_locale=sv.
- Vendlaskolan i Nurmijärvi, <http://www.nurmijarvi.fi/koulut/vendlaskolan>. Läst 17.12.2012.
- Ålands statistik- och utredningsbyrå (Rapport 2008:8). Den åländska flyttningsrörelsen ur ett arbetsmarknadsperspektiv.
- Ålands statistik- och utredningsbyrå (Rapport 2008:1). Det finska språkets ställning inom det åländska arbetslivet.
- Åland, statistikmeddelande, Utbildning 2012:2, 17.10.2012, <http://www.asub.ax/files/grundskola2012.pdf>. Läst 21.2.2013.
- Åland – är ett demilitariserat, enspråkigt svenskt område med en självstyrelse tryggt genom internationella garantier, (2008). Utgiven av Ålands lagting och Ålands landskapsregering, <http://www.aland.ax/aland/kortogott08.pdf>. Läst 21.2.2013.
- Ålands landskapsregering (2008). Stöd för barn i barnomsorgen med annat modersmål än svenska, rapport, Mariehamn 29.8 2008, http://www.regeringen.ax/composer/upload//socialomiljo/Fardig_sprakrapport_29.8.pdf. Läst 25.2.2013.

Medier:

- Carlsson, Crister (17.3.2010). Ingen språklig kalldusch. Ålandstidningen, alandstidningen.ax.
- Latvala, Nina (8.1.2013). Finska krav för svenskspråkig butikschef. Ålandstidningen, alandstidningen.ax.

- Mattson-Eklund, Benita (10.1.2013). Förnuft eller känsla när språk väljs? Ålandstidningen, alandstisningen.ax.
- Rentola, Annika (7.12. 2011). I Lahtis är skolan tvåspråkig. Hbl.fi.
- Sandelin, Rabbe (9.10.2009). Språköarna framhäver Svenskfinlands utmaningar och möjligheter. Sfp.fi/Reportage och intervjuer. http://www.sfp.fi/sv/start/reportage_och_intervjuer/article-760-4117-sprakoarna-framhaver-svenskfinlands-utmaningar-och-mojligheter?offset_760%3D30. Läst 18.2.2013.
- Tuominen, Harriet (2.8.2009) Visa respekt för barnens rättigheter. Nya Åland, nyan.ax.
- Upola, Terhi (6.2.2013). Äiti elvytti isän unohtaman kielen. Helsingin Sanomat.
- Österman, Kerstin (16.3.2010). Barnomsorgslag öppnar för språkdusch på dagis. Ålandstidningen.ax.

Noter

- 1 Lönnroth, 2009a:120.
- 2 Lönnroth, 2009b.
- 3 Se t.ex. Kovero (2011), Kingelin-Orrenmaa (2010) och Henricson (2009).
- 4 Lönnroth, 2009b:106. Se även Lönnroth 2011 för fler aspekter på begreppet språkö.
- 5 Hertzberg, 2012.
- 6 Lönnroth, 2009a:119.
- 7 Henricson (under arbete).
- 8 Lojander-Visapää, 2001:38.
- 9 Lönnroth, 2009c:75, 114–115.
- 10 Sahlström, From & Lüttge, 2013:324.
- 11 Moring, (hbl.fi, 29.8.2011) samt personlig kommunikation.
- 12 Hufvudstadsbladet, bilagan Min tidning, 21.10.2011.
- 13 Petra Weckman, 10.4.2013, personlig kommunikation.
- 14 Helsingfors universitets utvecklings- och utbildningscenter Palmenia har en filial i Kotka men den erbjuder akademisk vuxenutbildning, inte grundutbildning.
- 15 Kingelin-Orrenmaa, 2010.
- 16 Lojander-Visapää, 2001.
- 17 www.gnetkurser.com.
- 18 Geber, 2013:127.
- 19 Se bl.a. Svenskt i Tammerfors (2009) av Harry Lönnroth, Tampere kieliyhteisönä (2009) som redigerats av Harry Lönnroth och Vårt Tammerfors (2001). Exempel på litteratur: Elle Llewellyn (1995) och Släkt och vänner (2004) av Carola Sandbacka.
- 20 Hilli, 2010.
- 21 www.mikaelsgarden.fi, 14.2.2013.
- 22 Elevernas språkliga bakgrund tas också upp i Camilla Koveros rapport Språk, identitet och skola II (2011).
- 23 Genomgången av städernas webbplatser är gjord i april 2013.
- 24 Som bakgrundsmaterial har jag också använt Catharina Lojander-Visapääs forskning kring studenters val av utbildning på tredje stadiet (2006).
- 25 Befolkningsstatistiken är från Statistikcentralen och uppgifterna för 2012 är från 31.12.2012.
- 26 ”En kommun som har såväl finsk- som svenskspråkiga invånare är skyldig att ordna grundläggande utbildning och förskoleundervisning separat för vardera språkgruppen.” Lag om grundläggande utbildning (1999), 2 kap. 4§.
- 27 Enligt lagen om grundläggande utbildning 2 kap. 4§ (23.12.1999/1288)

- 28 A-språk är det första främmande språket (eller det andra inhemska) elever börjar läsa i grundskolan. I finska skolor står valet ofta mellan engelska och svenska.
- 29 Nätverket Vi9 (ursprungligen Vi5) grundades av rektorerna för Lahtis och Hyvinges svenska skolor. Folkhälsans enhet för språk och kommunikation har haft en aktiv roll i att utveckla samarbetet.
- 30 Lehmusto, 1930: 97, 112.
- 31 Självstyrelselag för Åland (16.8.1991/1144) 6 kap. 37§.
- 32 www.ahveniset.ax.
- 33 Ålands statistik- och utredningsbyrå, Befolkningsregistercentralen.
- 34 Ålands statistik- och utredningsbyrå, statistisk årsbok 2008, tabell 2.24.
- 35 Ålands landskapsregering, rapport (29.8.2008).
- 36 Barnomsorgslag (2011:86) för landskapet Åland.
- 37 Ålands statistik- och utredningsbyrå, Grundskolan 2012.
- 38 Allardt Ljunggren (2008:20).
- 39 Ålands landskapsstyrelse, protokoll 11.4.2003.
- 40 Allardt Ljunggren (2008:21).
- 41 Ålands statistik- och utredningsbyrå, Rapport 2008:1.
- 42 Ålands statistik- och utredningsbyrå, Rapport 2008:8.
- 43 Sametingslag, 17.7.1995/974.
- 44 Finlands grundlag 11.6.1999/731, 2.kap 17§.
- 45 Aikio-Puoskari, 2007.
- 46 Under 2013 har det skett förbättringar i Yles samiska nyhetssändningar i vissa delar av landet.
- 47 Upola, HS 6.2.2013.
- 48 Statsrådets kansli, 22.6.2011.
- 49 Undervisnings- och kulturministeriet (2.3.2013).
- 50 Minoritetsombudsmannen, 27.9.2012.
- 51 Lagen om barndagvård 11§: "Kommun skall dessutom sörja för att dagvård står till buds på barnets modersmål, då detta är finska, svenska eller samiska." (11.12.1981/875)
- 52 Kovero, 2012:106.
- 53 Gummerus, 1996.
- 54 Lindgren, 2000:247.

Magma-studier

2•2009

Finlands okända historia

En studie av Janne Holmén som granskar hur den svenska tiden 1150–1809 behandlas i gymnasieundervisningen i Finland.

3•2009

Svenskans ställning i metropolen

En studie av Marianne Mustajoki som analyserar språkkonsekvenserna av samarbetslösningar i huvudstadsregionen.

1•2010

Det svenska i Finland år 2030

En scenariorapport om svenskans framtid utgående från förändringen i vår omvärld.

2•2010

Kommunreformens konsekvenser för församlingarna

En studie av Bengt Klemets som behandlar församlingsidentitet och strukturer i de nya kyrkliga samfälligheterna.

3•2010

Det sammanhållande kittet

En studie av minoritetsmedier i Europa av Tom Moring och Sebastian Godenhjelm.

4•2010

Religionens återkomst – Uskonnon ylönousemus

Brytningspunkter i kyrkan och kulturen. Tuomas Martikainen & Ville Jalovaara, red. Tvåspråkig publikation.

1•2011

Mikä suomenruotsalaisissa ärsyttää?

Pasi Saukkonen analysoi ajankohtaisia kirjoja ja lehtiartikkeleita sekä verkkokeskustelua. Varför irriterar finlandssvenskarna? Pasi Saukkonen analyserar mediedebatten. Sammandrag på svenska.

2•2011

Invandringens samhällsekonomiska konsekvenser

Jan Saarela kartlägger immigrationens effekter på arbetsmarknad, företagande och utrikeshandel. Med fokus på Svenskfinland jämförs olika kommuners förmåga att hantera invandringen.

3•2011

Frivillig svenska? Utbildningsrelaterade konsekvenser

Åsa Palviainen går igenom dagens läge med den obligatoriska svenskan i finskspråkiga skolor och eventuella konsekvenser av alternativen.

4•2011

Det går hårt

Linnea Hanell analyserar den skrivna finlandssvenskan ur ett sverigesvenskt perspektiv.

5•2011

Affärer eller business?

Wilhelm Barner-Rasmussen analyserar språkanvändningen i det ekonomiska samarbetet mellan Finland och Sverige. Behövs svenskan fortfarande eller har engelskan tagit över?

6•2011

Språket på agendan i metropolen

Med fokus på social- och hälsovården ritar Johanna Westman upp en vägkarta för hur förändrade strukturer kunde stärka det svenska serviceutbudet i huvudstadsregionen.

1•2012

Via svenska – Den svenskspråkiga integrationsvägen

Karin Creutz och Mika Helander kartlägger och analyserar invandrarens behov av och intresse för integration på svenska i huvudstadsregionen.

2•2012

Journalismen kohtalo mediamurroksessa – Överlevnadsstrategier för minoritetsmedier

Hannu Olkinuora behandlar kvalitetsjournalistikens framtid, Marit Ingves belyser EU:s mediepolitik medan Lia Markelin jämför situationen för fyra minoritetsspråk inom public service.

3•2012

På spaning efter den nya finlandssvenska identiteten

Genom intervjuer med elever i svenska skolor kartlägger Camilla Kovero 11–18-åringars språkliga bakgrund, preferenser och attityder. Studien visar hur en tilltagande tvåspråkighet påverkar identiteten och svenskans roll.

4•2012

Enligt lika grunder – Samanlaisten perusteiden mukaan

Gustav Björkstrand gör en språkkonsekvensbedömning av de föreslagna strukturmodellerna för den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. På svenska och finska i samma publikation.

1•2013

”De talar finska över huvudet på mig” – perspektiv på svenskspråkig mentalvård

Eini Pihlajamäkis studie belyser svenskspråkiga mentalvårdsklienters situation i ljuset av de stora förändringar mentalvården genomgått i Finland. Rapporten avslutas med konkreta rekommendationer för att säkerställa vård på svenska.

2•2013

Den nya kommunen – en studie av tidigare kommunsammanslagningar

Med Lovisa, Pargas, Raseborg och Vöra som fallstudier visar Maria Brommels hur en sammanslagning påverkat bl.a. den nya kommunens service och närdemokrati sett ur invånarperspektiv.

Övrig Magmalitteratur

Europeisk mosaik – Nationella minoriteter som utmaning

Sten Berglund och Kjetil Duvold ger i denna bok en överblick över de nationella minoriteterna i Europa och placerar minoritetsproblematiken i ett större politiskt sammanhang. Utgiven i juni 2010.

Den obligatoriska svenskan – en historisk analys

Erik Geber granskar argumentationen, debatten och processerna som lett till kritiska omröstningar i riksdagen om undervisningen i svenska på 1960-, 1990- och 2000-talet. Magma pm 1, 2010.

En- eller tvåspråkiga lösningar – om språkliga konsekvenser vid sammanslagningar

Linnéa Henriksson diskuterar fördelar och risker med olika alternativ för svenskspråkiga enheter inom den offentliga sektorn. Magma pm 2, 2011.

”Enligt vårt förmenande” – Sju österbottniska röster om kommunernas framtid

Sju svenskösterbottniska kommun- eller stadsdirektörer ger sin syn på kommunernas framtid. Med kommentar av Ole Norrback. Magma pamflett 2012.

Lina Laurent

Svenska språköar och finska utskär

Det finns många s.k. språköar i Finland där en liten språkminoritet kämpar för att hålla språket levande. Vad håller det svenska språket vid liv i Björneborg, Kotka, Tammerfors och Uleåborg? Vad är det som får finska föräldrar att välja den svenska skolan för barnen i en stad där svenska sällan hörs i offentliga sammanhang? Och hur skiljer sig de här ”traditionella språköarna” från ett tiotal ”nya” där svenskan plötsligt blivit attraktiv?

I denna studie jämför Lina Laurent språköarna med varandra. Hon beskriver deras styrkor och svagheter och de utmaningar de står inför. ”Svenska språköar och finska utskär” synliggör de människor och organisationer som arbetar för språket. Studien söker svaret på frågan om hur unga vuxna ser på betydelsen av svenskan i en helfinsk miljö. Den visar även vilka aktiviteter som gör svenskan attraktiv och användbar på olika orter. Slutligen ger den exempel på små finska gemenskaper i svenskspråkiga regioner samt samiska språköar i det finska Finland.

Gemensamt för alla livskraftiga språköar är eldsjälarna som år efter år satsar sin tid och energi på att skapa förutsättningar för språkets fortlevnad. Samarbete och framtidsstro är några av ledorden.

Magma-studie 3 • 2013

ISBN 978-952-5864-43-4

9 789525 864434